

Gheorghe Doran

GRAIUL CENĂZENILOR

Carte apărută cu sprijinul
PRIMĂRIEI CENAD
și sub egida
ASOCIAȚIEI CULTURALE
"CONCORDIA" CENAD

Coperta: Țăran român din Cenad,
sec. XIX-XX (portret în ulei)

© Gheorghe Doran
ISBN 978-973-631-667-8

Gheorghe Doran

GRAIUL CENĂZENILOR

EDITURA MARINEASA
Timișoara, 2011

MULȚUMIRI

Mi-au fost de un real folos în scrierea acestei cărți:

Ambruș Lucia, Anuichi Gheorghe, Bojin-Ștefanovici Slavka, Cornut Gheorghe, Covaci Valeriu, Crăciun Nicolae, Draghici-Suvac Iadranca, Ilisie Aurica, Iovan Gheorghe, Jivici Grozdanca, Kovacs-Tudor Mariana, Nagygyörgy Ștefan, Niglaș-Onea Mihaela, Rakonczai Nicolae, + Radu Ioan, Sapungin Emil, Vlașcici Constantin.

...Și alți mulți cetățeni din comună cărora le aduc și pe această cale mulțumirile mele.

AUTORUL

1. INTRODUCERE

Ideea scrierii unei cărți închinată graiului cenăzenilor ne-a bântuit de multă vreme. Aproape de la „descălecatul” nostru în comună, în toamna anului 1964.

Polinaționalitatea¹ din structura populației a plutit mai tot timpul, ca o provocare, asupra noastră. Scrierea unei monografii lingvistice ni se părea atrăgătoare. Am început să strângem materialul în sute de fișe, să-l sortăm și să-l stocăm pentru clipe mai liniștite. Tipărirea unei astfel de cărți era un vis irealizabil în acel timp. Dar iată că a sosit și clipa când „visul” devine realitate. Cartea pe care o ai în mâini este acel vis ajuns să se concretizeze, să ia formă materială. Pe atunci nu bănuiam la ce lucrare ne înhămam și numai dorința faptului împlinit ne-a ajutat mereu să nu abandonăm totul. Pe măsură ce înaintam se deschideau noi drumuri adiacente ce se cereau străbătute cu atenție și competență.

Am ales această structură, stufoasă dar necesară, pentru crearea unui tablou complet, netrunchiat al graiului cenăzenilor. Ne puteam limita doar la graiul românilor din comună sau numai la partea de vocabular fără alte componente ale unui grai, dar atunci strădania noastră ar fi putut lua forma unei comunicări susținute la vreo sesiune de specialitate și atât.

Faptul că am introdus în structura cărții graiul celor 4 naționalități reprezentative numeric și care au influențat din plin geneza unor cuvinte din graiul altei naționalități s-a impus tot mai mult; fără prezența completă a tuturor cuvintelor din fiecare grai, totul ar fi fost cețos.

Trebuie să recunoaștem din capul locului că tipărim cartea cu gândul că nu am reușit să descoperim toate cuvintele existente actualmente sau cele care s-au uitat² cu timpul. În cazul acesta, timpul de scriere s-ar fi dublat. Dacă între timp vor mai apărea

¹ La ora aceea în Cenad conviețuiau: români, germani (șvabi), maghiari, sârbi și țigani care la rândul lor se delimitau chiar geografic în țigani românești și (rar întâlnit) nemțești.

² Lucru recunoscut și de prof. Kahles Francisc referitor la graiul șvabilor.

cuvinte noi sau porecle etc., le vom culege cu plăcere și le vom înmagazina pentru vreo ediție viitoare.

Referitor la folosirea alfabetului pentru cuvintele din graiul românilor: am folosit scrierea fonologică, obișnuită. Dacă am fi folosit scrierea fonetică, specifică dialectologilor, am fi îngreunat lectura cărții care este destinată publicului larg din comună. Scrierea fonetică ne este cunoscută, dar am renunțat la ea. În cazul abaterilor specifice graiului bănățean și chiar cenăzean am folosit litera „i” sau „î”, „â”(după caz) pentru „i”, la fel am folosit pe „ș” pentru „c”+ „i”.

Pentru celelalte idiomuri am folosit scrierea specifică fiecărui grai. Alfabetul chirilic l-am folosit pentru limba sârbă, deoarece sârbii din Cenad folosesc acest alfabet. Le este cunoscut și alfabetul latin, dar ei aparțin de școala lingvistică din Belgrad.

Pentru fiecare etnie în parte, am luat toate cuvintele care apăreau o „alunecare” din limba literară și pe care le-am întâlnit.

Pentru români, am reprodus câteva „expresii tipice” cenăzenilor, deoarece ele îi caracterizează până acolo că-i diferențiază de vorbitorii de limbă română din jur. Ei pot fi recunoscuți ca cenăzeni după aceste expresii tipice. Adăugându-le și semnificațiile respective, în unele locuri, am depistat un fel de-a gândi al lor.

Considerăm că poreclele sunt parte integrantă dintr-un grai și că ele nu sunt un „nume de batjocură” totdeauna, ci că majoritatea au apărut din necesitatea de a comunica cât mai exact între vorbitori. Că unele fac aluzii la defecte fizice sau psihice este o altă poveste. Și în acest caz, geneza lor a fost provocată de aceeași cauză: exactitatea mesajului. La germani este folosit în unele cazuri și numărul de casă.

Toponimia (intra și extravilană) se constituie ca o parte importantă a graiului dintr-o localitate. Pentru Cenad ea este făcută aproape în toate limbile. Cartiere sau tarlale poartă nume fie românești (*Buduală, La pălărie, Satu Nou*), fie sârbești (*Ciucovăț etc.*), fie germane (*Sanștic, Hiblu*), fie maghiare (*Curuț, Tárnac*), după locuitorii din acel cartier sau proprietarii pământurilor din tarlaua respectivă.

La fel și zoonimia (numele de animale) este cu siguranță parte a limbajului dintr-o comună. Numele cu care locuitorii își botează animalele pot fi obiect de studiu pentru un cercetător. De

aceea le-am introdus în carte remarcând, unde era cazul, unele lucruri specifice.

Trebuie să punem punct, deși ar mai fi multe de spus. Lăsăm la îndemâna cititorului observațiile de rigoare pe care le primim cu toată plăcerea știind că nimeni nu este perfect.

Autorul

2. CUVINTE CĂLĂTOARE sau Interferențe lingvistice în graiul cenăzenilor

Dicționarul explicativ al limbii române (DEX) definește noțiunea de dialect ca fiind „*Ramificație teritorială a unei limbi, cuprinzând adesea mai multe graiuri*” sau „*variantă regională a unei limbi caracterizată prin particularități fonetice sau lexicale*”¹ Ambele definiții nu se exclud, din contră se completează. După majoritatea dialectologilor, limba română însumează patru dialecte: dialectul daco-român (actuala limbă română), dialectul aromân sau armân, dialectul megleno-român și dialectul istroromân, ultimul pe cale de dispariție.

La rândul lor, dialectele cunosc unități lingvistice subordonate lor. Astfel, dialectul daco-român poate fi divizat după unele caracteristici fonetice sau lexicale în graiuri.

Prin grai se înțelege (în afara altor semnificații) ca fiind *Unitate lingvistică subordonată dialectului caracteristică pentru o regiune mai puțin întinsă*².

Delimitarea geografică a graiurilor este aleatorie. Izoglosele sau izofonele nu pot fi trasate cu precizie, existând între teritoriul unui grai și al altuia întinse zone de interferență.

Totuși, respectând indicațiile din DEX, graiurile limbii române ar putea fi: muntean, moldovean, maramureșan, crișan și bănățean.

Vorbirea românilor din Cenad poate fi considerată ca un subgrai al graiului bănățean. La fel și cuvintele nemților din comună pot fi considerate un subgrai al dialectului șvăbesc în perimetrul limbii germane. Vorbirea maghiarilor din Cenad, conform unor caracteristici fonetice sau lexicale se apropie de subgraiul din jurul

¹ DEX , pp. 262-263.

² DEX, pp. 380-381

Segedinului. Tot așa, sârbii din localitate vorbesc mult diferit de cei din Clisura Dunării, deci graiul lor formează un subgrai al limbii sârbe.

În vorbirea românilor din Cenad apar unele cuvinte pe care nu toți bănățenii le înțeleg. Aceasta datorită împrumuturilor din idiomurile străinilor stabiliți de-a lungul timpului în comună.

Conviețuirea îndelungată a mai multor etnii în același spațiu geografic duce, implacabil, la asimilarea unor cuvinte folosite de vorbitorii unei limbi, de către ceilalți locuitori cu care conviețuiesc.

Apariția și folosirea unor obiecte necunoscute unei etnii de către cealaltă, relațiile de muncă și sociale ce se stabilesc, înrudirea unor indivizi din diferite nații, schimburile comerciale statornicite între membrii comunității, participarea la unele manifestări tradiționale produce inexorabil pătrunderea unor cuvinte de la un grup etnic la altul.

Cenadul, ca spațiu geografic, în îndelungata și frământata sa istorie, a cunoscut o veșnică primenire de oameni aparținând celor mai diferite naționalități. Peste stratul autohton român, valurile vremii au adus aici grupuri compacte de sârbi, turci, germani (șvabi), maghiari, bulgari și indivizi aparținând unor etnii mai puțin numeroase (cehi, slovaci, evrei etc.).

Dintre aceștia au reușit să se stabilească în arealul comunei: sârbii, la început, apoi șvabii colonizați și, mai la urmă, maghiarii, care, de fapt, s-au așezat majoritatea în afara perimetrului construit, formând un lanț de așa-numitele puste (Szécsany, Tárnok, Kurucz)¹.

Deoarece maghiarii au trăit izolați, influența lingvistică a lor s-a produs mult mai târziu și anevoios. Totuși, ca o ciudățenie, azi putem depista în graiul românilor din Cenad mult mai multe cuvinte de origine maghiară decât din celelalte idiomuri. Datorită politicii de deznaționalizare a celor din jur dusă de către Ungaria într-o vreme, încă și azi întâlnim nume de persoane ortografiate cu alfabetul maghiar.

¹ Pr. Gheorghe Cotoșman, *Din trecutul Banatului - comuna și bisericile din Giridava-Morisena-Cenad (Monografie istorică)*, cartea a IV-a, Timișoara, 1935, le consideră drept cătune ale Cenadului.

Deoarece stabilirea sensului în care s-a făcut împrumutul unui cuvânt dintr-o limbă în alta este foarte dificil și riscant, am considerat că e mai bine să remarcăm prezența unui cuvânt în vocabularul celorlaltor graiuri. Câteodată ne-am aflat în situația să ne pronunțăm asupra limbii de origine a unui cuvânt, aceasta fiind evidentă și de necontestat, dar în general am evitat să facem asta, pentru a nu crea animozități între membrii diferitelor etnii.

Deoarece apar diferențe de ordin fonetic ale unui cuvânt de la un grup etnic la altul, pentru redarea în scris a fiecărui cuvânt, am folosit alfabetul limbii respective. Numărul de cuvinte „călătoare” este mai mare decât cel redat aici. Ne-am limitat doar la câteva, pentru a ilustra fenomenul.

Un prim grup de cuvinte cu circulație în toate graiurile din Cenad ar fi cuvântul românesc „cucuruz”. El are corespondentul în limba maghiară „kukurica”, în graiul șvabilor „Kukruz”, iar sârbii îl pronunță „кुकурыз”. La fel, cuvântul „sodă”, folosit de români pentru cuvântul „sifon”, este rostit de unguri „szoda”, de șvabi „Soda” și de sârbi „сода”. Cel de al treilea exemplu ales (ar putea fi mai multe) este cuvântul „părădaisă”. Maghiarii îl rostesc sub forma de „paradicsom”, șvabii - „Paradeis”, iar sârbii - „парадајз”.

Cea de a doua categorie de cuvinte este formată din cuvinte întâlnite la trei grupuri etnice. Astfel avem cuvinte folosite de români, maghiari și sârbi, cum ar fi cuvântul „gep”, folosit de români pentru buzunar, și unguri l-am întâlnit sub forma zsep, la sârbi „џеп”. Același mod de folosință îl întâlnim și cu cuvântul românesc „sobă” (cameră). Maghiarii îl pronunță „szoba”, iar sârbii „собе”. Cel de al treilea exemplu, cuvântul „sucnă” folosit de români pentru fustă, în vorbirea ungarilor apare sub forma „soknya”, ca la sârbi să să fie folosit sub forma „сукња”.

Românii, șvabii și sârbii au comune rostirea asemănătoare a cuvintelor: „fârtai” pentru sfert la români, la șvabi este rostit sub forma „Viertel”, iar sârbii îl pronunță „фрталъ”. Un alt cuvânt folosit de români sub forma „corciule” (pentru patine), maghiarii îl rostesc „korcsolya”, iar sârbii „корчупе”. În această grupă se înscrie și cuvântul „chelner” folosit de români pentru „ospătar”, la șvabi apare sub forma „Kellner”, ca sârbii să-l folosească sub forma de „келнер”.

Grupul format din români, maghiari și șvabi au comune o altă serie de cuvinte. Românii foloseau pentru grădiniță cuvântul „ovodă”¹, șvabii - „Owâda”, iar maghiarii - „ovoda”. Următorul exemplu îl constituie cuvântul „șogor” folosit cu sensul de „cumnat”.² L-am întâlnit la maghiari sub forma de „sőgor”, iar la șvabi aproape identic doar adaptat alfabetului german - „Schogor”. Am ales pentru cel de al treilea exemplu cuvântul „ștalog”, folosit de români pentru cuvântul „grajd”. Se pare că are etimonul în graiul maghiarilor care-l folosesc în forma „istalló”³. Șvabii i-au restrâns sensul de grajd pentru adăpostul taurului satului împrumutându-l tot de la maghiari. Forma întâlnită la ei este „Bikostall”.

Folosirea bilaterală (adică de doar două grupuri etnice) a unor cuvinte am întâlnit-o doar între români și maghiari. După numărul de cuvinte folosite de cele două etnii apare ca fiind fenomenul cel mai masiv. Ne-am limitat la un număr restrâns de cuvinte pentru a nu solicita atenția cititorilor.

Iată exemplele alese aleatoriu:

Românii folosesc pentru sicriu cuvântul „copârșău”. La fel ca și maghiarii cuvântul „Koporső”. Transformarea lui „ő” în „ău” este specifică graiului crișan care pronunță „tău”, pentru „tő” (lac, baltă) sau levegheu (aer) pentru „levegő”. Un alt exemplu: românii din Cenad folosesc cuvântul „ciripă” pentru țigla solzi. Este indubitabil faptul că el are etimonul în cuvântul maghiar: „cserep” care are același sens. În același grup de cuvinte se înscrie și cuvântul „gazdă” folosit de români pentru proprietar. Cu același sens apare cuvântul „gazda” în rostirea maghiarilor din Cenad. Românii îl folosesc câteodată și pentru capul familiei. Folosirea cuvântului „țadulă” în loc de bilet are o arie mai mare de circulație, aproape în întreg Banatul. Maghiarii îl folosesc în forma „cédula.” Mai apare la românii din Cenad ca derivat sub forma „țedulaș”. Este folosit pentru oamenii slabi de minte, nebuni.

¹ Azi acest cuvânt este înlocuit în mod barbar de prescurtatul „grădi”.

² Actualmente este folosit de români cu sens peiorativ de „amantul soției”.

³ Disparația „i-ului” protetic este un fenomen general la pătrunderea unor cuvinte din limba maghiară în limba română. Ex. „școală” pentru „iskola”.

Cei care se vor osteni în continuare vor putea găsi mai multe exemple. Strădania noastră a urmărit demonstrarea faptului că indiferent de grupul etnic din care provin indivizii, cei cu capul limpede pot observa că limba nu poate separa un component al grupului etnic de cei cu care își duc alături existența. Și la Cenad se poate observa acest fenomen foarte ușor.

2.1. DESPRE GRAIUL ROMÂNILOR

Graiul românilor din Cenad se înscrie, în general, în graiul bănățean. Din punct de vedere fonetic, rostirea lor nu cunoaște înmuierea unor vocale asemenea unor români din jur. În schimb apar unele alternanțe consonantice mai rar întâlnite: g/j în bitangă/bitânji, c/ș în budac/budașie, c/ț în carce/cărț, d/g în blid/blige, d/z în bolând/bolânzi.

Datorită împrumuturilor din alte limbi, graiul românilor din comună se îmbogățește beneficiind de sinonime. Astfel pentru „amigdală” în limbajul lor au apărut sinonimele: „lăturoane” și „măndulă”, sau pentru „sertăraș” circula „puiut”, „puimeș” și „fioc”. La fel, pentru șifonier sunt folosite „orman”, „șiep” și „dulab(f)”.

În privința omonimelor am depistat următoarele: „ogârsât” cu sensurile: „certăreț”, „slab”, „invalid” sau cuvântul „plec” este folosit pentru „tavă” sau „tinichea”. La fel „a chici” are sensul de „a repara” sau „a se gândi”.

Am întâlnit în cercetările noastre cuvinte cu forme multiple la plural. Ciripă (țigla solzi) are pluralul sub formele: „ciripe” sau „ciripuri.”

Nu lipsesc cuvintele create de localnici. Redăm câteva explicându-le, pe alocuri, și morfologia: „dinceauș” este un cuvânt compus: „dinaincea ușii”. Cuvântul „duduroanie” (țeava pe care curge apa jos din jgheab) este format prin derivare de la „dudă” (țeavă) + sufixul augmentativ (specific bănățean) „oane” corespondentul sufixului „oaie” întâlnit în limbajul muntean. Duchelniță (prăvălioară) este format de la „duchean” + sufixul diminutival „iță”. Mai interesantă ni se pare „nașterea” cuvântului „miță” (șapcă). În limba maghiară, obiectul este cunoscut sub forma

„mici sapka”. Împrumutându-l, românii s-au prevalat de al doilea termen folosind primul termen adaptat foneticii limbii române. Cuvântul „puimeş” (sertăraş) este un compus de la „puiul” (puiut) + „mesei”. „Vrăbece” (vrabie) pare a fi format din cuvântul „brăbece” întâlnit în alte părți, căruia i-a așezat în față „v-ul” de la „vrabie”.

Cuvinte folosite local pot fi considerate: a buzduri (a căuta peste tot prin casă), a se bâzgoi (a privi insistent), butoară (gaură), crăstoală (cratiță), ceșculă (penar), cărigă (cerc), chițoran (șobolan), cărbăsăce (caltaboș), dăzmierdat (răsfățat), duduroane (burlan, duchelniță (prăvălioară), dânceauș (în fața ușii), fioc (sertăraș), ghizcan (vas de apă), ghimișiei (covrigi), gaiț (petrol), iță (sticlă pentru vin), mălăcsăt (slăbit, indispus), ogârsăt (certăreț, slab, invalid), pirchiță (bibilică), prusluc (veston, haină), puimeș (sertăraș), solșier (cuier de agățat porcul), sfârtuc (șorț), șigă (scripete), șaitoș (burtă de porc), șiep (dulap), șălboc (paznic), strulimbat (neastâmpărat), ștroamfe (pantofi uzați), tupiliș (tipstil), tândălău (necioplit), țângălău (clopoțel), a ugili (a umili), vizuri (șireturi), voc (baltă de apă), vrăbece (vrabie), vrăbuit (nerăbdător), zângălău (pat de pe prispă).

Suntem convingși că nu am putut depista toate cuvintele din graiul românilor. Unele dintre ele s-au pierdut, altele au fost uitate, iar altele nu le-am întâlnit. Dacă vom afla alte cuvinte din graiul românilor (și nu numai al lor) în viitor, le vom reține poate pentru o altă ediție a cărții.

2.2. CUVINTE DIN GRAIUL ROMÂNILOR

CUVÂNTUL	TERMEN LITERAR	ÎNTÂLNIT ÎN EXPRESIA
----------	----------------	----------------------

A

ai (d.p.)	usturoi	„o pus prea mult ai în cărnaț”
aizâmban	tren	(pe cale de dispariție)
arșău(e)	hârleț	„am măi săpat și cu arșău”

avlie(i)	curte	„o măturat avlia”
B		
bară(i)	ochi de apă	„o prins pește în bara dă la țâgani”
baș (adverb)	chiar	„o fost baș el”
băgrin(i)	salcâm	„or înflorit băgrinii”
a se bâzgoi (verb)	a privi intens	„s-o bâzgoit ca prostu”
bicher(i)	petrecăreț, neserios	„îi bicher cum altu’nu-i”
bitangă (d.p.)	haimana	„iar o umblat bitangă”
bițiglu(e)	bicicletă	„s-o suit pă bițiglu ș-o plecat”
blagă(d.p.)	bogăție	„are blagă multă”
blid(ge)	farfurie	„i-am turnat tătu-n blid”
bucfar(e)	carnețel	„o scris tăt în bucfar”
budac(șie)	târnăcop	„am spart cu budacu”
bleaucă(d.p.)	gură	„dă dân bleaucă ca prostu”
bocal(e)	cană pentru apă	„o băut vin cu bocalu”
bocșea(iele)	pachet cu haine	„i-am pus tătu-ntr-o bocșea”
bolând(zi)	nebun, zăpăcit	„îi bolând, lasă-l în pace”
braun(i) adj.	maro	„l-am fârbălit braun”
bugărițe (d.s.)	cârciumărese (soi de flori)	„am sămănat bugărițe”
bumb(i)	nasture	„i-am cusut bumbu”
burdic(uri)	pieptar, cojoc mic	„ș-o luat burdicu c-o fost frig”
butoară(i)	gaură	„o astupat tăce butorile”
a buzduri (verb)	a cotrobăi	„o buzduřit tătă casa”
C		
carce(cărț)	scrisoare	„o primit carce dă la copil”
carfiol(d.p.)	conopidă	„am cumpărat carfiol dân piaț”
cauc(șie)	polonic	„i-am dat un cauc dă zupă”
căbat(ce)	palton	„m-am luat căbatu’ al nou”
căfană(e)	cafenea	„o stat tăt prân căfene”
călărabă(e)	gulie	„am făcut zupă dă călărabē”

cărbăsăce (d.p.)	caltaboș	„am făcut și cărbăsăce”
căsap(i)	măcelar	„am luat carne dă la căsap”
cărigă(ji)	cerc	„îi rotund ca o cărigă”
căruț(ă)	cărucior	„am dus lemne cu căruțu”
cătlan(e)	cazan de fiert apă	„am încălzât apa în cătlan”
cârpă(e)	batic,câteodată zdreanță	„ș-o luat cârpa pă cap”
cârpuță(e)	batistă	„ș-o scos cârpuța și s-o scers”
ceșculă(e)	penar școlar	„ș-o pus creioanele-n ceșculă”
cetârnă (e)	jpgheab de la streașină	„o pus cetârne noi la casă”
chitat(ți)	împodobit	„trandafir mândru, chitat”
a chiti (verb)	a gândi	„m-am chitit și-apoi am zâș”
a chici (verb)	a repara	„o chicit stâlpu’ dă la poartă”
chinez(ji)	primar	„odată o fost chinez la noi”
chițoran(i)	șobolan	„m-o storât dă chițorani”
cibră(e)	chibrituri	„am aprins focu’ cu cibra”
ciganie(i)	tigaie	„o fript crumpii în ciganie”
cigă(ji)	scripete	„am urcat în pod cu ciga”
cindă(i)	cameră din mijloc	„am măi pus un pat în cindă”
cinier(e)	farfurie	„am pus ciniererele pă masă”
cioc(uri)	polonic	„am scos zupa cu ciocu”
ciodă(e)	ac de gămălie	„l-am prins cu-o ciodă”
ciorovețe(d.s.)	fructe timpurii (verzi)	„o mâncat ciorovețe”
ciripă(uri)	țigă solzi	„o luat dă pă casă ciripa”
ciurcă(și)	curcă	„am tăiat ciurca că n-o zăcut”
clisă(d.p.)	slănină	„am pus clisa la afumat”
cloță(e)	cloșcă	„am pus cloța pă ouă”
cocleanță(e)	bibilică	„oul dă cocleanță-i măi tare”
copârșău(ie)	sicriu	„or pus mortu-n copârșău”
corciulă(e)	patine	„s-o corciulat tătă iarna” ¹

¹ De aici expresia „s-o corciulat” cu înțeles de „a murit”.

coșie(i)	căruță	„sui-ce-n coșie”
cotarcă(și)	magazie pentru porumb	„o pus cucuruzu-n cotarcă”
cotoroajie(d.p.)	răciturii	„asară am cinat cotoroajie”
covată(ți)	troacă	„o frântat pita-n covată”
crăstoală(e)	cratiță	„o pus dzupa-n crăstoală”
credeuță(ă)	bufet de bucătărie	„am pus paharu-n credeuță”
crump(i)	cartofi	„am fiert zeamă dă crumpi”
a cucăi (verb)	a ațipi	„o cucăit ca o babă”
cufăr(e)	geamantan	„i-o făcut cufăru’și o plecat”
cuină(e)	bucătărie	„o stat tătă zăua-n cuină”
cucuruz(d.p.)	porumb	„am sămănat cucuruzul”
curechi(d.p.)	varză	„o fiert curechi cu clisă”
curi!	aleargă,	„curi că arge!”
(imperativ)	fugi	
D		
dărabă(e)	bucată	„i-am dat o dărabă dă pită”
dăzmierdat(ă)	răsfațat(ă)	„îi un copil dăzmierdat”
adj.		
dânceauș (adv)	în fața casei	„stă dânceauș la mine”
dolmă(e)	dig	„am cosât iarbă pă dolmă”
doroancă(șe)	soi de piersici	„am fost la cules doroance”
draniță(e)	șindrila	„casa o fost învălită cu draniță”
dricală(e)	saltea	„m-am hoginit pă dricală”
drod(uri)	sârmă	„am legat-o cu un drod”
duchean(e)	prăvălie	„o fost un ducheau în colț”
duchelniță(e)	prăvălioară	„o țanut o duchelniță la el acasă”
duduroane(i)	țeava de scurgere a apei	„am pus duduroane noi la casă”
duplab(uri)	șifonier	„m-am pus căbatu-n dulab”
F		
farbă	vopsea	„am fărbațit lână”
a fărbațului (vb.)	a vopsi	„l-am fărbațuit ca nișicum”

fegeu(ie)	capac pentru cratiță	„am pus figeu’ pă crăstoală”
fioc(uri)	sertăraș	„l-am pus în fioc să nu-l pierd”
firang(uri)	perdea	„am pus firanguri la ferești”
fârtai(uri)	sfert	„o trecut un fârtai dă ceas”
firiz(ă)	ferăstrău	„am tăiat pomu’ cu firizu”
fișcal(i)	avocat	„vorbește ca un fișcal”
foaie(i)	ziar	„o scris și la foaie”
foale(d.p.)	stomac	„m-o durut foalile”
fundoane(i)	parte din acoperiș	„am văruiț și fundoanea”
furchiță(e)	furculiță	„am scos carnea cu furchița”

G

gaiț(d.p.)	petrol	„am avut lampă cu gaiț”
gang(uri)	coridor	„ș-o făcut sobiță dăn gang”
gavăt(d.p.)	mulțime	„o fost gavăt dă lume”
gazdă(e)	proprietar, bogat	„o fost gazdă mare”
gep(uri)	buzunar	„m-am băgat mânile-n gep”
ghimișei(d.s.)	covrigi	„am copt ghimișei în tavă”
ghiscant(e)	recipient smălțuit de apă	„am cărat apă cu ghiscantul”
givan(e)	vorbă, sfat	„ce-i măi dulșie ca givanu?”
golumb(i)	porumbel	„am prăsîț nișce golumbi”
golubar(e)	adăpostul porumbeilor	„sara vin golumbi-n golubar”

H

a hârconi (vb.)	a sforăi	„o hârconit tăță noapcea”
hârț(d.p.)	șoarece	„o prins mâța hârțu”
hibă(e)	defect, necaz	„ce hibă are?”

I

imală(d.p.)	noroi	„o fost plin dă imală”
imălos(ă) adj.	plin de noroi	„îi un imălos cum nu-i altu”
iorgan(e)	plapumă, pătură	„ș-o tras iorganu c-o fost frig”
iorgovan(i)	liliac	„am cules iogovan”
ițari(d.s.)	pantaloni groși	„moșu o purtat ițari”

iță(e) sticlă de o „o adus vin la masă cu iță”
anumită formă

L

larmă(d.p.) gălăgie, „ce faci atâta larmă”
zgomot

lăturoane(d.s.) amigdale „o avut lăturoane-n gât”

leac(uri) medicamente „am luat mulce leacuri...”

lila(adj) violet „l-am fărâluit lila”

lobdă(e) minge „s-or jucat cu lobda”

ludaie(i) dovleac „am copt ludaie-n dubă”

lulă(e) pipă „ș-o pierdut lula”

M

a măltări(vb.) a tencui „am măltărit casa”

maltăr(d.p.) mortar „o pus un pumn dă maltăr”

marvă(e) animale „am adăpat marvele”

măndulă(e) amigdale „l-or opertat dă măndule”

măesai(e) față de masă „am pus măesai curat”

măștilă(d.p.) cerneală „o muiat pana-n măștilă”

mâță(e) pisică „l-o prins cu mâța-n sac”

miță(e) șapcă „ș-o dat mița jos dân cap”

a molări (vb.) a zugrăvi, am molărit prân casă

molărită a fotografia ne-o molărit pă țăț

mozi(d.s.) fotografie „i-m dat o molărită”

„am fost la mozi”

O

ochece sticlă la geam „mi-o spart ochecele”

ogârsât(i) certăreț, „lasă-l în pace că-i un

ogârsât”

orman handicapat „un ogârsât ca vai dă el”

ortac(și) dulap de rufe „am pus chimeșile-n orman”

ortac(și) prieten „soția-i ortacu' meu”

P

pană(e) toc de scris „am scris cu pană”

pană(e) flori „i-o pus pene la cruce”

păpuc(și) pantof „i-o scers și păpușii”

părădaisă(e) roșii „o făcut zamă dă părădaisă”

părăzol(le)	umbrelă	„am luat părazolul cu mine”
păsulă(d.s.)	fasole	„am făcut păsulă săcată”
pățoc(și)	șobolan	„m-am storât dă pățoși”
plășintă(d.p.)	prăjitură	„am făcut plășintă dulce”
pecar(i)	brutar	„am dus pita la pecar”
pelțuri (d.s.)	fire de mușcată	„am pus pelțuri în pământ”
pesac(d.p.)	nisip	„o pus pesac și var”
piglu(uri)	călcător	„am pus cărbuni în piglu”
pigmez(ă)	marmeladă	„am mâncat pită cu pigmez”
piparcă(și)	ardei	„am făcut piparcă-umplută”
pită(ți)	pâine	„i-am dat o dărăbă dă pită”
pirchiță(e)	bibilică	„am avut și pirchițe-n ocol”
plavais(ă)	creion	„am scris cu plavaisu”
plec(uri)	tavă	„am copt pita-n plec”
podrum(uri)	tinichea	„îi dân plec subțâre”
pogea(le)	pivniță	„am ținut răchia-n podrum”
poneavă(e)	dușumea	„o spălat pogeele”
	covor țesut în casă	„am spălat poneava în mășână”
pomoroancă(șie)	portocală	„am luat un kil dă pomoroanșie”
pătică(și)	farmacie	„am fost la pătică după leacuri”
a prăsî (verb)	a prinde rasă de ceva	„am prăsât golumbi dă casă”
prusluc(șie)	veston	„am luat pruslucu-n space”
puiuț(ă)	sertăraș în general	„am pus hârciile-n puiuț”
puimeș(ă)	sertăraș de la masă	„am pus lingurile-n puimeș”
S		
sobă(e)	cameră, dormitor	„l-am culcat în soba mare”
săgeac(uri)	pirostii	„am pus cătlanmiu’pă săgeac”
scovardă(zi)	clătită	„o făcut scoverzi cu pigmez”

sfârtuc(șie)	șorț	„am pus dânaince un sfârtuc”
sfedâr(e)	pulover	„am sfedâr nou”
sodă(d.p.)	sifon	„o băut vin cu sodă”
solșier(e)	cuier de agățat porcii	„am dăspicat porcu’ pă solșier”
spăie(i)	moșier	„șî la noi or fost spăii”
stălaj(ă)	raft	„am pus compotu’ pă stălaj”
straiță(e)	traistă	„am băgat pita-n straiță”
a storî(verb)	a distruge, a lichida	„am storât gonjile”
strujan(i)	tulei	„am dat un snop dă strujani”
sucnă(e)	fustă	„am luat iuce o sucnă pă mine”
Ș		
șaiotș(d.p.)	tobă de porc	„am făcut șaitoș dâ n resturi”
șal(uri)	fular	„am învălit-o cu șalu”
șălboc(d.p.)	paznic, santinelă	„n-am să stau șălboc până gată”
șântăr(i)	cel care aduna mortăciunile	„am dat crepăturile la șântăr”
șcătulă(i)	cutie din carton	„le-am pus într-o șcătulă”
șiep(uri)	dulap de haine	„am pus căbatu-n șiep”
șifonier(e)	dulap de haine	„am făcut curat în șifonier”
șigă(ji)	scripete	„l-am suit în pod cu șiga”
șioareși(d.s.)	pantaloni groși	„am luat șioareșii pă mine”
șnaidăr(i)	croitor	„am dus materialul la șnaidăr”
șod(zi) (adj.)	ciudat, hazliu	„tare-i șod ortacu!”
șogor(i)	cumnat/ amantul soției	„o venit șogoru’ la noi”
șolă(oale)	cană	„o băut o șolă dă lapce”
șpais(uri)	cămară de alimente	„am dus șunca-n șpais”
șporei(e)	sobă de gătit	„am pus oala pă șporei”
ștălog(uri)	grajd	„am legat vaca-n ștălog”
ștănițlă(e)	pungă	„mi-o dat făina-ntr-o ștănițlă”
a ștricui(verb)	a împleți	„mi-o ștricuit un sfedâr”
ștrimf(i)	ciorapi	„mi-am luat ștrimfi groș”

ștroamfe(d.s.) ștrulimbat(adj) șuștar(e)	pantofi răi neastâmpărat șiștar, vas unde se mulge vaca	„pă acasă port ștroamfe” „și ăsta-i un ștrulimbat” „am muls vaca-n șuștar”
șuștăr(i) șovar(d.p.) șubă(e)	pantofar papură cojoc mare	„am dus păpucii la șuștăr” „trece vulpea prân șovar” „am luat șuba pă mine”
T		
taman (adv) tândălău(i) tipsie(i) tolșier(e)	chiar, exact necioplit tavă, platou pâlnie	„o vinit taman atunci” „și ăsta-i un tândălău” „am pus plăcinta p-o tipsie” „am turnat în sticlă cu tolșieru”
tupiliș (adv) țădulă(e) țângălău(e) o țără țoală(e) a țuca(verb)	tiptil bilet clopoțel puțin rochie a săruta	„o mers tupiliș ca lotrii” „ș-o scos țădulă la tren” „o sunat dân țângălău” „m-o dat o țără plășintă” „iut am luat țoala pă mine” „țușe-l buna”
U		
a ugili(verb) uiagă	a umili sticlă, sticla de la geam	„l-o ugilit dăstul” „o băut răchie dân uiagă” „m-o spart uiaga la fereastră”
uică(d.p.) ulișioară(e)	unchi străduță	„țușe-l uica” „o vinit pă ulișioară”
V		
vadră(e) văiling (uri) văduvoane (d.p.) vălău(e) vizuri(d.s.) voc(uri) voreț(ă)	găleată oval văduvă jgheab șireturi baltă mai mică curte	„cară apa cu vadra” „am pus mațale-n văiling” „o rămas văduvoane dă tânără” „i-o turnat lăturile-n vălău” „s-o legat la vizuri” „or aruncat gunoiu’-n voc” „o măturat vorețu”

vrăbece(ț)	vrăbie	„pomu-i plin cu vrăbeț”
Z		
zăbunit(ț)	înnebunit, zăpăcit	„m-am zăbunit dă tăt”
a zăuita (vb.)	a uita	„m-am zăuitat dă el”
zângălău	pat pe prispa casei	„vara am dormit în zângălău”
zvon(e)	clopot	„or tras zvoanele după el”
a zvon(i) (verb)	a bate clopotele	„de ce zvoanește acum?”

2. 3. EXPRESII TIPICE ÎN GRAIUL ROMÂNILOR

cum să scrie ? este folosit pentru a afla numele de familie. Și e în opoziție cu porecla, care-i mai bine cunoscută în cele mai multe cazuri. Cred că formula completă ar trebui să fie așa: „cum este înscris în actele de stare civilă”. Fenomenul denotă că numele de familie înregistrat în actele oficiale este mai puțin cunoscut decât porecla. Caz concret: Ne-a trebuit un timp îndelungat pentru a afla numele din actele oficiale ale unui cetățean de etnie sârbă care în întreg satul era cunoscut sub porecla „Bogamu” (dumnezeul lui). Aici porecla a eradicat numele oficial până la eliminarea lui din memoria satului.

miraz dă lume Expresie folosită de vorbitorii de limbă română pentru a sublinia grandoarea unui fenomen sau a unei întâmplări.

Prima parte ar fi trebuit să fie așa: „mirarea”, iar partea a doua cu forma de genitiv: „lumii”. Metamorfoza cuvântului „mirarea” în „miraz” nu putem s-o argumentăm științific.

dă pă lume este o formă locală de superlativ absolut egală cu „nemaivăzut”, „nemaîntâlnit”. L-am întâlnit în expresii: „prăpădul dă pă lume” pentru a sublinia caracterul deosebit al fenomenului natural, social etc., sau „mândreața dă pă lume” pentru

a accentua forma deosebită a unui obiect, individ sau fenomen natural.

îngăduie și tu formă folosită pentru: „ai răbdare”, „fii răbdător”. Folosit cel mai adesea ca un sfat, ca o povață câteodată.

s-o corciulat cu sensul că „a murit”, „a decedat”. Are la bază cuvântul magiar „koresolya” (patine). În limba română primește sensul de „a alunecat” probabil din viață. Este substitutul expresiilor: „a dat cotu”, „a dat ortul” pe plan local.

tu ești hududu pentru „tu nu ești în toate mințile”, „ești dus de-acasă”. Provine de la porecla unui cetățean (Hududu) care avea probleme de sănătate mintală. Precis nu putem stabili dacă expresia provine de la poreclă sau porecla de la expresie.

ești trululu cu înțelesul că nu ești întreg la minte, vorbești aiurea. Este adresată unui om care vorbește aiurea, spune neadevăruri.

da' cum? provine din expresia: „Dar cum altfel?” și vrea să excludă o alternativă a unei acțiuni, fenomen social, familial.

poți să știi cu valoarea expresiei: „e sigur”, „așa e, precis”, „poți să fii sigur”. Întâlnit în contextul: „- O plecat numai că o alungat-o” „- Poți să știi”.

vezi și tu în sensul că faptul, fenomenul e sigur, evident. Surprins la fel într-un dialog: „- Nu-i minciună, vezi și tu.”

vezi bine cu înțelesul „e adevărat”. Surprins la fel într-o discuție: „- Vezi bine, i-o luat pământul”.

am făcut fruștiucul cu sensul „am luat micul dejun”. Aici nu are sensul de a prepara micul dejun. Această formă pare a fi un calc după altă expresie din alt idiom vorbit în comună.

p-o formă folosit în sensul că se aseamănă perfect. Nu se folosește doar pentru înfățișarea fizică, ci și pentru caracterelor unor persoane.

am făcut asemenea este folosit pentru sintagma „am nivelat” mai ales când e vorba de pământ. Rar și în alte contexte cu același sens.

e una d-ălea dă după tabără expresia este folosită pentru femeile ușurate, cu mulți amanți generoși. Vivandierele-n trecut umblau după trupele de soldați oferindu-și, nu gratis, grațiile. Nu

putem stabili dacă sintagma a rămas în vorbirea oamenilor din acea vreme.

îi ca Linda caracterizează o femeie care vizibil umblă după bărbați și nu-și poate controla simțurile. Deosebirea dintre aceasta și cea anterioară este că cea de a doua nu pretinde bani sau cadouri. Linda este numele dat multor cățele în sat.

îi ca scrisă expresie folosită pentru a caracteriza o femeie frumoasă căreia nu i se poate aduce vreo critică. E perfect frumoasă. Înțelesul lui „ca scrisă” este folosit pentru expresia „ca pictată”.

năpoia vreme are sensul „în trecut” fără a stabili precis timpul. Este interesant că pentru cenăzeni trecutul este lăsat în urmă, iar viitorul totdeauna este plasat înainte. În unele locuri din Banat, situația este inversă. Se folosește pentru trecut expresia: „năince vreme”.

a băga dă vină are sensul de a „învinovăți” Am întâlnit expresia în sintagma: „nu-i poace băga dă vină nimica”. Folosirea verbului „a băga” pare că e o creație locală, deoarece cenăzenii ”bagă o cerere” și „scot salariul”.

baș dă baș este o formă de întărire a adverbului „chiar”. Cuvântul „baș”, cu sensul de „chiar”, este folosit și de sârbii din comună. La fel și această expresie cu același rol.

s-o pus d’a pârcu cu sensul „i-a stat cuiva împotriva, nu a acceptat ceva”. În unele sintagme poate avea și sensul „de-a lungul”. Ex.: „Are casă d’a pârcu”, adică are casă în paralel cu drumul nu perpendicular pe drum. Aceasta este o „casă lungă”.

ca la neamtu-n șpais cu sensul de ordine sau curățenie desăvârșită.

bună! bună! Formă de salut specifică în Cenad. Este folosită în tot cursul zilei. A fost adoptată, la început, pentru timpul între dimineață și prânz și între prânz și seara, când timpul orar este incert, generalizată apoi pentru întreaga zi. La început probabil s-a folosit doar forma simplă „bună...” Încet a apărut forma dublă: „bună! bună!” Astăzi are tendința de a se impune italianul „ciao!” transformat în Cenad în „ciau”!

2. 4. DESPRE GRAIUL ȘVABILOR

Colonizarea șvabilor în Banat s-a produs în trei etape distincte. Prima etapă, cunoscută sub denumirea „caroliniană”, are loc între anii: 1716-1740. Cea de a doua perioadă, „tereziană”, se desfășoară între anii: 1745-1772. Ultima mare colonizare, numită și „iosefiniană”, se produce pe parcursul a cinci ani, între anii 1782-1787.

Șvabii din Cenad s-au așezat în comună în perioada „tereziană”, mai precis între anii: 1765 și 1770. Numele de șvabi îl primesc de la regiunea de unde au venit: Suabia Bavareză și Württemberg.¹

În acest interval de timp s-au așezat în perimetrul comunei 136 de familii. O parte dintre ele, în timp, au dispărut fie prin mutare în alte localități, fie prin lipsa de moștenitori de sex masculin sau alte motive.

Cartea a fost proiectată să fie scrisă cu mulți ani în urmă. La ora aceea, în comună mai locuia încă grupul etnic al șvabilor. Între timp, după 1989, aceștia au plecat masiv în Germania. Au rămas doar câțiva bătrâni care nu-mi puteau fi de ajutor. Nu puteam face abstracție de acest grup etnic, de limba lor, deoarece mai bine de 200 de ani de conviețuire au lăsat urme adânci în graiul celorlaltor grupuri etnice. Fără graiul lor nu se puteau explica unele împrumuturi în graiul celorlaltor etnii. M-am aflat în fața unui obstacol insurmontabil. Cartea ar fi fost trunchiată fără aceste cuvinte din graiul șvabilor.

Cu un dram de noroc am descoperit cărțile fostului meu coleg, profesorul KAHLES FRANCISC², care mi-a oferit materialul necesar. Între paginile 85-111, autorul a introdus în carte cuvinte din graiul șvabilor și poreclele lor. Mie revenindu-mi sarcina să traduc explicațiile date pentru fiecare termen în parte. Meritul major îi

¹ După: Mihai N. Radan, *Minorități din Banat* (Astăzi cu privire specială asupra minorității sârbe) în „Suport pentru școala de vară”, Universitatea de Vest Timișoara, aprilie 2008, passim.

² *Heimatblatt Tschanad, Tschanader quer druch Raumk und Zeit*, Audgabe, 2007, pp. 85-111.

revine d-lui Kahles Francisc și parțial dlui Anton Wambach (Ladenburg), cărora le mulțumesc și pe această cale. Mi-au folosit și cele câteva cuvinte așternute în fața fiecărui material. Am descoperit, mai ales, cauza care l-a determinat să strângă, să gloseze și să încredințeze tiparului cele mai de sus; același motiv care ne-a determinat și pe noi să ne ostenim ani buni; să nu se piardă ceea ce ne-au lăsat ca moștenire moșii și strămoșii noștri.

Numai acum și în acest fel ne-am putut da seama că influențele sunt reciproce, vorbitorii din toate etniile au împrumutat, fără opreliști, de la fiecare, cuvinte strict necesare și pentru care nu aveau corespondent în limba lor.

Așa cum arăta dl. prof. Kahles Francisc, cercetările au necesitat un timp îndelungat. La fel suntem convinși, ca și dânsul, că multe cuvinte s-au pierdut, au trecut în uitare, limba literară a fiecărei etnii a dat năvală peste graiul cenăzenilor, prin școală, presă, televiziune sau radio, astfel că noua generație refuză să folosească aceste cuvinte și, dacă le folosesc, atunci o fac cu un aer de superioritate și condescendență.

Nefiind un germanist prin profilul meu, dar trăind printre vorbitorii de limbă germană, vrând, nevrând am putut observa unele abateri regionale de la exprimarea literară. Aceleași fenomene le-am întâlnit și la etnicii germani din Cenad.

Din limba literară germană unele consoane „sonore” trecând în exprimarea șvabilor apar în alternanță cu perechea lor „surdă”. Mai ales consoana „B” „sonoră” se transformă în perechea ei „surdă” P. Astfel Buter (unt) în rostirea lor apare sub forma de „Puter”.

Am îndrăznit să folosim materialele din cartea mai sus amintită având „binecuvântarea autorului” exprimată în studiul aflat în fața materialelor folosite: „Dacă cineva o poate face mai bine, are binecuvântarea mea și poate utiliza această lucrare drept un imbold de început”¹.

¹ Kahles Francisc, *op. cit.*, p. 98.

2.5. CUVINTE DIN GRAIUL ȘVABILOR

A

Apatschkrag'n	Steifer Hemdkragen über dem Rockkragen	Guler de cămașă întărit purtat peste gulerul sacoului
Arsch Kurpus	Steßbein	Coccis
Arsch-Fuhr	Raum zwischen den Pobacken	Spațiu între bucile curului
Allgebott	Immer wieder	Tot mereu
Atzl	Elster	Coțofană
Äppl-Thart	Apfelstrudel	Plăcintă (ștrudel) cu mere
Alasch	Zwischenstufe um Material manual höher zu wuchten	Poziție sau treaptă intermediară pentru a putea ridica cu forță, manual, material
Ackar-wie	Auf irgendeine Art; egal wie	Într-un fel anume; indiferent cum
Artlich	Seltsam	Ciudat, curios, neobișnuit
Absenat	Starrköpfig	Încăpățânat, îndărătnic
Anschmier'n	Betrügen	A păcăli, a înșela
Abwaich'n	Durchfall	A cădea, a devia
Affefett	Speichel	Salivă
Altamarsch	Ehren-oder Kauftrank	Aldămaș
Alle-ritt	In einem Fort, ständig wiederholen	Mereu, continuu, repetat tot mereu
Allert	Lebendig, munter	Vioi, sprinten, vesel, voios, treaz, deștept
Akkurat	Genau, säuberlich, pedant	Cu precizie, curat, pedant

Abscheppfett	Schon einmal gebrauchtes Fett	Untură utilizată (ex. de friptură)
Abspeeh'n	Säugling entwöhnen (oder auch kleine Jungtiere)	Înțarcare (a sugarului sau/și animalelor mici)
Aarich	Gehoben: sehr viel oder auch sehr stark	Superlativ: foarte mult sau foarte tare
Auglass	Augenglas, Brille	Ochelari
Anduddl	Wurstsorte mit Restdarm beim Schweineschlachten	Sortiment de cârnați, umplutură în maț la tăierea porcului, umplere în maț
Armer Mann	Verbindungsknoche n zwischen Schinken und Karmanadl beim Schlachten	Os de legătură între șuncă (jambon) și carmanadlă (cotlet)
Alawissla	Kleines Wiesel, das auch mal ein Ei erwischt	Nevăstuică (hermină)
Agrassl	Stachelbeeren	Agrișă
Attich	Zwerghollunder	Soc pitic
Abtret	Klosett, Toilette	WC, toaletă
Abort	s.o.	Vezi mai sus

B

Boucks	Mannshose	Pantalon bărbătesc
Bahrich	Kastrierter Eber	Vier castrat
Bocklerans	Jemand auf dem Rücken (Buckel) tragen	A căra pe cineva pe spate
Bizickl	Fahrrad	Bicicletă
Bicko	Zuchtstier	Taur
Bitang	Halunke	Bitangă, pungaș,

		puşlama, dar şi ticălos, nemernic
Beer	Zuchteber	Vier de prăsilă
Bampl'n	Baumeln (etwas Hängendes)	A se legăna, ceva ce atârnă
Brassl'n	Verschwenderisch sein	A fi risipitor
Budji	Frauenhosen	Chilot pentru femei
Bandagasda	18-Mann-Chef bei der Lohndreschmannsch aft	Şef peste 18 oameni – echipă de muncitori plătiţi la treierat
Bikostall	Gemeindestallung zur Pflege der Zuchttiere (Stier, Hengst, Eber)	Grajd comunal pentru îngrijirea animalelor de prăsilă (tauri, armăsari, vieri)
Brusch'n	Heftig	Violent, brutal, fioros
Brotsack	Säckchen, in dem man das Essen mit aufs Feld nahm	Săculeţ utilizat pentru ducerea hranei la munca câmpului
Backhänd'l	Junges, noch nicht ausgewachsenes Huhn	Pui, găină tânără care încă nu a ajuns la maturitate
Bottâblum'n	Löwenzahn	Păpădie
Bahmpicker	Specht	Ciocănitoare, ghionoaie
Beid'l- Schneider	Taschendieb	Hoţ de buzunar
Beifiehr'n	Weizenernte einbringen	Căratul recoltei de grâu
Balanz	Lenker am Fahrrad	Ghidonul bicicletei
Brummâ	Große Schmeißfliege	Muscoi
Blohdân	Pocken	Varicelă, vărsat de

Bocks	(Kinderkrankheit) Harte Schuhcreme in Holzsachtel, wurde mit Spucke gebrauchsfertig gemacht	vânt (boală de copii) Cremă de ghetă solidă în cutii de lemn, se înmuia cu scuipat pentru a putea fi utilizată
Blajasch	Gemeindediener , Trommler, Ausrufer von Gemeindeverfügung en	Ploiaș, servitorul (sluga) primăriei, toboșarul, cel care aduce la cunoștință locuitorilor comunei dispozițiile – informațiile de la primărie
Baggo	Tabackrest aus der Pfeife	Băgău, rest de tutun de pipă
Bokantsch'n	Schwere Winterschuhe, Spitze und Absatz mit Eisen beschlagen	Bocanci, încălțăminte de iarnă grea cu vârfurile și călcâile întărite cu plachieri din fier
Baseen	Betonbecken, um Regenwasser zu sammeln	Bazin din beton – pentru strângerea apei de ploaie
Baatschi	Anrede für einen älteren Mann	Apelativ pentru un bărbat mai în vârstă
Betjar	Unehrllicher Mann, Betrüger	Becher, om necinstit, pungaș, escroc
Bodrosch	Kosewort für dicken Fettbauch	Cuvânt de alintare pentru un burduhan (burtă) gras
Bundo	Schafpelzmantel	Bundă, cojoc din blană de oaie

Bagaasch	Gepäck, Siebensachen, auch Ausdruck für „Gesindel“	Bagaj , catrafuse dar și expresie pentru „servitorime”
Burgusch´n	Schwer schuften, malochen	A lucra foarte greu
Bulletin	Personalausweis	Buletin, act de identitate
Backerei	Mehlspeis (Torten und Kleingebäck)	Prăjitură (Torturi și fursecuri)
Batschâledră	Handwerker der Schleicher anfertigte (leichtes Schuhwerk)	Meseriași care confeționează încălțăminte rustică ușoară
Boxhändl	Johannisbrot	Roșcovă
Bloosteen	Kupfervitriol	Piatră vânătă

D

Daamisch	Verwirrt , vernebelt, schwindlig	Zăpăcit, înnegurat, amețit
Dachtreps	Traufe	Jgheab, streășină
Divan	Sofa	Divan, canapea
Drappârie	Über der Fensterbreite, innen angebrachte Gardine	Draperie, perdea prinsă în interiorul ferestrei de-a latul
Donnâros´n	Pfingtsrosen	Bujor
Dickepp	Kaulquappen	Mormoloc, plevușcă
Deschpâraat	Irre, untröstlich	Derutat, nesigur, zăpăcit, inconsolabil, dezolat
Demischon	Korbflasche im Weidegeflecht	Damigeană, balon din sticlă învelit în coș de nuiele

Drodosch	Tapsiger Mensch, ungeschickt	Om greoi, stângaci, neîndemânatic
Dralarum	Zu viel Lärm um nichts	Prea multă gălăgie pentru nimic
E		
Ehnz'n	Stöhnen	A geme, a ofta din greu
Eschtâmir'n	Ehren	A respecta
Ekschplizier'n	Erklären	A explica
Ehmetz'n	Ameisen	Furnici
Exschpress	Zum Trotz, gerade deswegen	În ciudă, tocmai de aceea
Ertl	Vorstechgerät der Schuster	Sulă, unealtă de găurit a pantofarului
F		
Fortz'n	Darmwinden freien Lauf lassen	A da drum liber vânturilor din intestine
Fickmiel	Mühle (ein Spiel für zwei Personen)	Moară (joc pentru două persoane)
Fâkeidlt	Schlecht gekleidet , beschwipst Wolle, Garn	Prost îmbrăcat, pilit; lână, fire, ațe care le poți greu desface
Flaudit'n	Übertreiben, lügen	A exagera, a minți
Flutt'n	Angebratene Klöße, Teig bestehend aus Mehl und Kartoffeln	Găluște prăjite – chifteluțe prăjite din aluat format din făină și cartofi
Fratschlersch	Gemüsehändlerin (vom Dorf in die Stadt)	Negustoreasă de legume (de la sat la oraș), pilăriță
Fuckl'n, faudl'n	Schwindeln	A minți, a înșela

Fedress	Bettdaunen ohne Überzug, nur im Innlet	Fulgi, pene doar în dos de pernă, fără față de pernă
Fischkal	Advokat	Avocat
Fuchtl'n	Gestikulieren	A gesticula
Fortl	Geschick	Îndemânare, dibăcie
Fluppâs	Trauzeuge	Martor la cununie
Falott	Vagabund	Vagabond
Faschiertes	Frikadelen	Chiftele
Federwaahn	Leichter Pferdewagen, abgefedert mit Stahlblattfedern	Căruță ușoară trasă de cai, prevăzută cu arcuri din bandă de oțel
Fujacker	Lohnfahrer mit Pferdegespann	Căruțaș plătit cu atelaj cu pereche de cai – birjar
Fetzâdeck'n	70cm breiter Läufer aus Textilresten, handgewebt	Covor lung de 70cm lățime țesut manual din resturi textile
Fetz'n	Textilreste	Resturi textile
Finist'n	Allüren	Aliură, ținută, ifose
Fuß-Gscherr	Alles, was zu Füßen passt: Schuhe, Sandalen, Pantoffeln	Tot ce se potrivește pe picior: pantofi, sandale, papuci
Fitschâfeil	Armbrust (Bogen mit Pfeil)	Arbaletă (arc și săgeată) - vioi, rapid ca o săgeată (despre persoane sau animale)
Fletieren	-zig Mal bitten, schmeicheln	A ruga de nenumărate ori, a flata
Fuchtich	Verärgert	Supărat, necăjit

Funzl	Schwach leuchtende Lichtquelle	Sursă de lumină slabă, care abia pâlpăie
Fuchsn	Sich ärgern (Kartenspiel)	A se necăji joc de cărți
Flujâ	Spielzeugflöte	Fluier (jucărie)
Fleez	Floß	Plută
Fraaß	Angst	Frică (fras) extremă
Fortl	Geschick	Soartă, destin, dar și îndemânare, aptitudine, talent
Flitschn	Flügel	Aripi
Feedâwisch	Gänseflügel zum Mehl auf Nudelbrett zusammenzukehren	Aripă de găscă utilizată pentru strânsul făinii pe planșeta de tăiței
G		
Guschdi	Kinderspiel mit Knüppeln, eine Scheibe und Erdlöcher	Joc de copii cu bețe, un disc și găuri în pământ
Gatche	Männliche Unterhose	Indispensabil bărbătesc, izmene
Gatschgei	Kinderspiel im Freien	Joc de copii (în afara casei)
Gfrett	Mühsal	Muncă grea, osteneală, necaz, grijă
Geiz'n	Junge Seitentriebe von Mais, Tomaten, Reben	Lăstari tineri la porumb, roșii, viță de vie
Geizich	Gnauserich	Avar, zgârcit
Glenn	Weizenähren sammeln nach der Ernte	Strângerea spicelor după recoltă

Gaabsn	Gähnen	A cășca
Gfoidlt	Dummes Gerede	Vorbărie goală, fără noimă
Gargrohn	Gerät zum Abspulen der Spinnradspule	Ustensilă de derulare a mosorului roții de tors
Gummipuscha	Schleuder	Praștie
Gschwischtâ- Kend	Cousin	Verișor
Gschwischtâ- Engl	Cousin 2. Grades	Verișor de gradul 2
Geschwischtâ- Ferkel	Cousin 3. Grades	Verișor de gradul 3
Goldnä Ohdâ	Hämorrhoiden	Hemoroizi
Gabor	Anführer	Conducător
Guhrich	Habgierig	Lacom
Gschwier	Entzündung (Ulkus)	Ulcerație, infecție
Ganahser	Gänserich	Gânsac
Goschl	Zwei hohle Hände nebeneinander	Două mâini făcute căuș una lângă alta
Gfroh'r nes	Speiseeis	Înghețată
Groisâ	Der Sud vom Wurstkochen wird mit Blut und Koch (Fleisch) resten noch einmal aufgeköcht	Groiză, în zeama în care s-au fiert cârnații (caltaboș, sângerete, tobă- mezeluri proaspete la tăierea porcului) se adaugă arpacaș, sânge, condimente și se mai fierbe o dată
Gschmiesls	Verzierung, Aufputz	Ornament, găteală
Geggich	Übermütig	Arogant, exuberant, zburdalnic

Geil'n	Zunge rausstrecken, nachäffen	Scosul limbii, măimățarea
Gâquetscht	Eine Quetschung der Haut	Contuzie a pielii
Gelz'n	Sterilisieren von Jungtieren	Sterilizare a animalelor tinere
Gickl'n	Versteckt beobachten	A urmări pe ascuns
G'seff	Schweinefutter (auch Getränke)	Hrană pentru porci (dar și băutură)
G'fries	Verächtlich für	Disprețuitor pentru
Gritsch	Gesicht	față, muț
Griehn	Feldhamster	Hârciog de câmp
Gleesn	Meerrettich	Hrean
Gluddâ	Fahrspuren von Fuhrwerken	Urme de roți de la vehicule
Gfrieß	Traubenhenkel Grimasse	Ciorchine de strugure Grimasă

H

Hambar	Luftiger Speicher (für Mais und dergleichen)	Hambar-depozit aerisit (pentru porumb și asemănătoare)
Hansl	Ein 10 cm dickes Stoffknäuel, 50 cm lang, bei Mädchen in der Teile befestigt – Trachtenkleidung	Componentă a portului șvăbesc la fete – un sul din material textil în grosime de 10 cm și 50 cm lungime care se fixa la fete în talie

Hengschtâk- necht	Person zum Pflegen und Füttern der Zuchttiere (Bikostall)	Persoană (slugă) ce îngrijește animalele de prăsilă (în grajdul comunal pentru îngrijirea animalelor de prăsilă)
Hehling	Verrauchter Rand der Speckseite	Marginea afumată a tablei (bucată) de slănină
Heez	Letztes Stück vom Schinken	Ultima bucată din șuncă
Handrowâd	Arbeit für die Gemeinde, die ein jeder Einwohner zu leisten hatte	Robotă , muncă în folosul comunității pe care fiecare locuitor era obligat să o presteze
Hergottsfuggl	Maikäfer	Gândacul de mai (cărăbuș)
Herbstrosen Hinâwiddâ	Astern Bis zum Anschlag	Aster - flori de toamnă Până la primul ochi (la croșetat și împletit)
Harmânie	Zieharmonika	Armonică
Hetschln	Hagebutten	Măceș
Hackl	Zimmermannwerk- zeug , Beil	Toporișcă, unealtă a dulgherului
Horressl	Wespe	Viespe
Hährisch	Hochdeutsch , nicht im Dialekt	Domnește – în „Hochdeutsch”, limba literară germană, nu în dialect
Haschpl	Abwickeln der Spule vom Spinnrad, auch ein Teil des	Vârtelniță depănătoare de la roata de tors, dar și o componentă a

	Mähbinders	mașinii de treierat – legător
Harkn	Mehrzinkige Krallen	Harpon
Huwwl	Hobel	Rindea, gealău
Hutschln	Kuscheln	A se lipi de cineva alintându-se
Haftlmacher	Komödiant	comediant
Hinkl	Huhn	găină
Hinnâschragl	Hinterer Teil vom Wagen	șireghe, partea din spate a căruței

I

Ins'1	Talg (vom Rind oder Schaf)	Seu (de la vită sau oaie)
Ingâmachs	Eintopf mit Fleisch und Gemüse	Fel de mâncare (gătit într-o singură oală)
Immâs	Eine Mahlzeit	O singură masă (mâncare)
Innsee'm	Stoffrand abnähen	A tivi marginea unui material textil
Ingâweed	Innereien (menschliche und auch tierische)	Organe interne (umane cât și animale)
Inbrenn	Mehlschwitze	Rântaș

J

Jergl'n	Flieder	Liliac (bot.)
Jopp'n	Trachtenbluse (Frauen)	Bluză pt. femei în portul șvăbesc
Joppâschwanz	Hinterer Teil der Trachtenbluse	Coadă, partea din spate prelungită a bluzei din portul șvăbesc pentru femei

Jankl	Rock vom Anzug	Sacoul de la costumul bărbătesc din portul şvăbesc
Jucks'n Joch	Jauchzen Feldmaßeinheit (1Joch=0,57ha)	A chiui, a jubila Unitate de măsură pentru suprafețe de teren - Iugăr, pogon (1 iugăr= 0,57ha)
Jaus'n	Brotzeit	Gustare de după-amiază
Jeiz'n	Laut schreien	A se tângui, a striga tare
Johmern	Jammern	A se plânge, a se văita

K

Kruhks'n	Gurren (Tauben)	A uguï (despre porumbei), a gunguri
Korscht Kickser	Brotkurste Leichter Fehler	Coajă de pâine O mică, ușoară greșeală
Knuscht Knuschtsack	Dreck, Schmutz Lausbube	Murdărie, jeg Ştregar
Karniffeln	Belästigen	A molesta
Kloitân	Klettern	A se cățăra
Kluntsch	Schaukel	Leagăn, scrânciob
Karbatsch	Lederknute	Corbaci, bici din piele
Kischlchen	Gänseküken	Boboc de găscă
Knauf'n	Undeutlich leise reden	A vorbi încet, abia perceptibil
Kescht'n	Kastanien	Castan
Korw'l	Körbchen aus Weiden geflochten	Coșuleț împletit din nuiele

Kipp-Arsch	Reizung der Pobacken nach Reiten ohne Sattel	Iritație a fesei după călărit fără șea
Käs-Eck'n	Ekzem in den Mundwinkeln	Eczemă în colțurile gurii
Knupputz	Ein kleines Etwas oben drauf (Verzierung)	Ceva micuț deasupra (décor)
Koltz	In den Augenwinkeln abgelagerten Fremdteile, Schmutz	Corpuri străine accumulate în colțurile ochilor
Kuckrutz- Riwler	Maisrebler , den Mais vom Kolben trennen	Zmicurător de porumb, desface boabele de pe știulete
Kleenrichter	Trommler, Ausrufer von Gemeindeverord- nungen	Toboșar, ploiaș, vestitor al ordinelor de la primărie
Kollern	Husten	A tuși
Kneedlwahn	Pferdewagen mit dem Mittagessen für die Schnitter	Căruță cu cai ce ducea mâncarea de prânz secerătorilor
Krelln	Glasperlen (kette) (Schmuck)	Colier din mărgelile din sticlă (podoabă)
Krutz	Kehlkopf (Adamsapfel), auch Rest vom verspeisten Apfel	Mărul lui Adam dar și cotor de măr – partea din măr ce rămâne după consumarea lui
Kreisch'n	Weinen	A plânge
Klofter	Altes Längenmaß (1 Klafter = 1,89 m)	Măsură veche pentru lungime-stânjen (1 stânjen = 1,89 m)

Kruwwlich	Lockige Haare	Păr cârlionțat
Kuckrutz	Mais	Cucuruz, porumb
Kupetz	Händler mit nicht immer astreinen Geschäften	Negustor (geambaș) ce nu face întotdeauna afaceri curate
Koless	Leichter Pferdewagen, nur für Personen	Căruță ușoară trasă de cai, numai pentru transportat persoane, caleașcă
Kapper	Dill	Mărar
Knutsch'n	Schmusen (verliebte)	A alinta, a-și spune vorbe dulci (îndrăgostiți)
Kotzka	Quadratisch	Pătrat
Krammlpo- gatschl'n	Gesalzter Kuchen mit Krammeln (Grieben)	Pogăcele cu jumere – produs de patiserie din aluat dospit cu jumere
Krind	Schorf auf Wunden	Crustă pe răni, coajă
Kruppatz	Kleinkind	Copil mic
Kretsch	Hamster	Hamster, hârciog
Krempitta	Blätterteig mit Vanillecreme	Prăjitură din foietaj cu cremă de vanilie
Kockosch	Gockelhahn	Cocoș
Kiwl	5-9 l Gefäß extra für Melken	Vas de 5-8 l, special pentru muls – șuștar
Krachl	Himbeersaft mit Sprudel	Sirop de zmeură cu sifon
Kroop'n	Werkzeug zum Stroh (Heu) aus der Triste zu ziehen	Cârlig de smuls paie (fân) din jireadă (stog)
Komich	Schimmel auf Wein	Mucegai (floare) prins pe vin

Kiechelcheer	Berliner, runder Hefekuchen in Fett gebacken	Gogoasă – produs de patiserie din aluat dospit fript în ulei
Koob'n	Saatkrähen, Raben	Ciori, cioară de câmp
Kredenz	Küchenschrank	Dulap bucătărie
Krampus	Gruselgestalt in der Weihnachtszeit, Begleiter vom Christkind	Personaj ce inspiră frică - în perioada Crăciunului din alaiul lui Christkind
Kampln	Kämme	A pieptăna
Klemm'n	Klettern	A se cățăra
Kramp'n	Kreuzhacke	Crampon
Kollern	Husten	A tuși

L

Laad (Todelaad)	Sarg	Sicriu, copârșeu
Lawoor	Waschschüssel	Lighean, lavoar
Lantâ	In der Hand getragene Laterne	Felinar, lanternă purtată în mână
Lapprich	Unwohl, ohne Kraft, matt	Indispus, fără chef, fără putere fără vlagă
Lisch'n	Das Laub um den Maiskolben	Pănuși, frunze ce acoperă știuletele de porumb
Leicht	Begräbnis	Înmormântare
Leescht	Schusterleisten aus Holz	Calapod din lemn pentru pantofari
Lapâtatche	Einer der immer nachgibt, ohne Initiative Muttersöhnchen	Unul care cedează întotdeauna fără inițiativă, Băiețelul lui mama

Lummrich	Schläfrig, weich, schlaff	Somnoros, moale, fără vlagă
Lohwlich	Lauwarm	Călduț
Lehzelter	Lebkuchen , auch: Zucker-bäcker	Turtă dulce, dar și turtar
Leiwlsnepp	Scharfer Paprika	Ardei iute
Laschtzuck	Güterzug	Tren marfar
Luddl	Schnuller	Biberon, suzetă

M

Muschtân	Ringen, Kräfte messen	A lupta, a-și măsură puterile
Majalus	Festlichkeit im Walde an Fronleichnam	Sărbătoare în pădure la iarbă verde, în mai
Mammlas	Tollpatsch	Neghiob, tont, prostănac
Mohgâ- Redesch	Mit Mohn gefüllter Hefekuchen	Plăcintă cu mac din aluat dospit
Moutz	Kuss	Sărut
Mulgrats	Reste einer Malzeit, kleiner Nachkomme	Resturi de la masă; un mic urmaș
Minich	Kastrierter Hengst (Wallach)	Armăsar castrat
Millmoss	Getreidemaß (ca.15- 18kg)	Gioabă - vas din lemn pentru măsuratul cerealelor (cca.15-18 kg)
Mintsch	Wenn der Junge eine Freundin hat, ist sie sein Mintsch	Dacă un băiat are o prietenă, atunci ea este "Mintsch" - mândra lui

Malai	Gebackener Maisbrei	Mămăligă coaptă în cuptor
Millichtepp'n	Irdenes, ca. 1,5 l Milchgefäß mit henkel	Oală din lut cu toartă pentru lapte
Mamaliga	Gekochter Maisbrei	Făină de mălai fiartă în apă – mămăligă
Mick'n	Fliegen	Muşte
Moltâ (Schlachmolt)	Backmulde (aus Holz) , auch zum Schweine brühen	Troacă din lemn pentru frământatul pâinii ; Troacă pentru opărit porcul la tăiere
Muschkatl'n	Geranien	Muşcate (flori)
Margieren	Angeben, prahlen	A se lăuda, fuduli, a face pe parvenitul
Mosi	Kino	Cinematograf
Meiskepp	Nägel mit dickem Kopf (schonen die Ledersohle)	Cuie cu cap mare rotunjit (protejează talpa din piele a pantofilor)
Mucklich	Rundlich, gurt genährt	Rotunjor, bine hrănit
Mohtschunk'n	Rindfleisch vom Schinken	Carne de vită de la pulpă
Maläär	Unglück	Nenorocire
Maulmusich	Mundharmonika	Muzicuță
Mudâkatz	Muttertier–Katze	Pisică-mamă cu pui
Mischtbeet	Warmbeet mit Pferdemist für die Pflanzenanzucht	Pat cald cu gunoi de grajd pentru cultivarea plantelor
Märschl	Mörser (in der Küche)	Mojar (de bucătărie)

Murks'n	Schlechte Arbeit verrichten	A efectua muncă de proastă calitate
Muhrt'n	Gelbe Rüben (Möhren)	Morcovi
Murra	Schwerer Kaltblüter (Pferd)	Muran, cal greu, puternic, cu sânge rece
Memm'n Mitfresser	Brust der Frau Verstopfte Talgdrüsen	Pieptul femeii (sâni) Glande sebacee înfundate – furunculi
Mickâfall	Offener Mund	Gură cască
Mitsch	Kleiner Brotlaib	Pâine mică
Mojn	Besuchen gehen	A merge în vizită

N

Naup'n	Allüren	Aliură, ifose
Neb'ndrahn	Irre, auch: nebenan	Nebun, dar și: (imediat) lângă
Näglcher	Nelken	Cuișoare
Neigâwertz	Gewürznelken	Enibahar
Nuddlwaljâ	Rundholz zum Teig ausrollen	Sucitoare – lemn rotund folosit la întinderea aluatului pe planșetă
Nischtquack	Stark behütetes Kleinkind	Prâslea, mezinul, copil mic bine îngrijit

O

Owâda	Kindergarten	Grădiniță
Ocht'm	Luft, Atem: ohne Ocht'm = ohne Luft	Aer, suflare; fără aer, fără suflare
Oschtâschehl- chen	Hyazinten	Zambile

Ottoman	Kanapee, Liege	Canapea
Oscherich	Schimpfwort	Cuvânt de ocară
P		
Plauwl'n	Klobige, große Hände	Mâini mari, noduroase
Phipotz	Spielfigur (Mensch ärgere dich nicht)	Figură de joc (din „nu te supăra frate”)
Pillcher	Noch nicht ausgewachsehe Hühner	Pui de găină care încă nu au ajuns la maturitate
Pietz	Geflochtener Haarzopf	Codiță împletită din păr
Peetschich	Sich unwohl fühlen	A nu se simți bine
Phischpern	Lispeln (leise reden)	A vorbi încet, în șoptă
Plackich	Kahl, auch glatzköpfig	Pilug, tuns chel
Pipatsch	Wilder Mohn	Mac sălbatic
Phantz	Bauch	Burtă
Phiens'n	Jammern	A se văita
Phutsch'n	Büschel	Legătură, buchet
Prooch'n	Ganz dünn ackern	A ara foarte ușor
Phetz'n	Zwicken	A ciupi
Pollâdreck	Morast	Imală, noroi
Pantsch'n	Wenn kleine Kinder im Wasser spielen	Bălăceală, când copiii mici se joacă în apă
Pheipl	Schmetterling	Fluture
Phoortâposcht'n	Stützpfeiler der Eingangstür vom Straßenzaun 1 m hohe Begrenzung vom Flor (Vordach), Hofseite	Parapet, împrejmuire de 1 m înălțime a coridorului, prispă înspre curte

Phopa	Höhere Kegel beim Kegeln; getrocknetes in der Nase, Popel	Popic ceva mai înalt în jocul de popice; mucozități uscate în nas
Pollâpeitsch	Eine ca. 3 m lange Hirtenpeitsche, die knallt	Un bici ciobănesc de circa 3 m lungime, care pocnește
Plätsch´n	Beifall klatschen	A aplauda, a bate din palme, dar și foaie de varză
Pojatz´l	Spaßmacher	Personaj comic, cel care face glume, mucalit, șugubăț
Pohzâmann	Vogelscheuche, auch kein richtiger Mannskerl	Sperietoare de păsări, și: unul care (încă) nu este bărbat adevărat
Phool	Handlicher Holzpflock	Par din lemn, bâta la îndemână
Pläär´n	Weinerlich schreien	A țipa plâgăreț
Paraputsch	Verächtlich für: Sippe	Disprețuitor pentru neam, gașcă, clică, rudă
Partikel	Uhrenpendel	Pendulă la ceas de perete
Paprikasch	Gulasch	Păpricaș, gulaș
Pardeis	Tomaten	Roșii, tomate
Patschkuckruz	Popcorn	Floricele de porumb, popcorn
Poschtâmohg	Pflock als Markierungspunkt	Țăruș, punct de marcă
Pusta	Bauerngebäude auf eigenem Feld (außerhalb der	Pustă, clădire țărănească, gospodărească pe

	Ortschaft)	propriul teren agricol (în afara localității)
Pletschinka	Pfannkuchen	Scoverzi, clătite
Plennân	Umziehen	A se muta, mutare
Pronz'n	Urinieren (Männer)	A urina (bărbați)
Paradizimmâ	Vorzeigezimmer	Soba mare, camera cea mai mare și mai arătoasă din casă
Pitzi	Kleiner Hund	Cățel, câine mic
Potka	Übel (wenn man Schwierigkeiten hat)	Necaz (atunci când ai greutăți, probleme)
Paschischer	Passagier, Fahrgast	Pasager, călător într- un vehicul
Pollâteppn	Nachttopf	Oală de noapte, oliță
Pantoffel- stopper	Stöpsel aus Kork mit Knalleffekt (Schwefelfüllung)	Dopuri din plută cu efect de pocnitoare (umplutură cu sulf, pucioasă)
Plattwaan	Pritschenwaagen	Căruță cu platformă
Phort	Hoftor	Poarta casei
Phol	Holzstock	Bătă, arac
Plickn	Pflücken	A culege , a plivi
Poschtjâmoog	„Mensch ärgere dich nicht“ Spiel	„Nu te supăra frate”- joc
Phanzweh	Bauchschmerzen	Dureri de burtă
Perzl	Hinterteil , Po	Poponeț, partea dorsală
Pox	Schuhcreme	Cremă de ghete
Phodrenz	Runder Haufen, Heu	Grămadă rotundă de fân, stog
Philz	Schürfung	Fetru; zgârietură, zdrelitură
Patschn	Pantoffeln	Papuci, cioci

Phienzn	Jammern	A se jeli, tângui
Pastablei	Kugelschreiber	Creion cu pastă
Pellich	Obstschale	Coajă de fruct; fructieră
Q		
Quelb	Kleiner Geschäftsladen	Un mic magazin
	Ranzig	Rânced
R		
Rheezn	Aufquellen	A se umfla, a crește – dospî
Ringspiel	Kettenkarussel	Carusel cu lanțuri
Rotznaas	Kleines Kind	Copil mic, mucos
Rossln	Keuchhusten, röcheln	Tuse convulsivă, a horcăi
Reddesch	Hefekuchen	Plăcintă dospită
Raazn	Serben	Sârbi
Riwwln	Geriebener Teig	Aluat ras, rozătură pentru supă
(sich) ropp'n	Sich verprügeln	A se bate, răfui
Ritt	Rüde	Câine mascul
Rollholz	Größere Wäschestücke werden gerollt, nicht gebügelt	Întinzător de rufe – rufele mai mari se rulează, nu se calcă, mângălau de rufe
Rotz	Nasenausfluss	Muci (nas)
Rampasch	Noch nicht ausgegorener Traubensaft	Rampaș, must de struguri a cărui fierbere nu s-a încheiat, încă nu e vin nou

Ress	Arbeitslohn beim Dreschen (18 Mann 4%)	Plata la seceriș (18 oameni primeau 4% din cerealele recoltate de ei)
Riwisl'n Rotzpopa	Rote Johannisbeeren Schimpfwort für einen kleinen Lausbengel	Coacăze roșii Cuvânt de dojană pentru un mic obraznic
Reibhelzer Ratzler	Zündhölzer Ein Hund, der Ratten fängt	Chibrituri Șorecar, un câine care prinde șobolani
Roppich	Hektisch, hektische Bewegungen	Mișcări nervoase, rapide, uneori necontrolate
Reind'l	Flacher Kochtopf	Vas plat de gătit, cratiță
Retrieren	Weglaufen, flüchten	A fugi de la locul respectiv, a se refugia

S

Stehzepp'n	Steifes Trachtenkopftuch	Batic apretat din portul șvăbesc de femeie
Stachedl'n Standepeht	Lattenzaun Etwas schneller als sofort	Gard cu leături Ceva mai rapid decât imediat
Sekant	Dauerbelästiger	Secant, unul care te deranjează permanent
Schmudlich	Schwühl	Căldură mare, umedă, insuportabilă
Schniffl'n	Nieselregen	Burniță, ploaie măruntă
Stanitzl	Papiertüte	Pungă din hârtie

Schiwatzich	Fleckiges Gesicht, Schuppenflechte	Față pătată, psoriazis
Strepptuch	Eine auf halber Höhe des Fensterflügels angebrachte verschiebbare Sichtabdeckung	O perdea până la jumătatea aripii ferestrei, care poate fi trasă
Schähmer	Wenn man zu viel von einer Speise gegessen hat	Dacă ai consumat prea mult dintr-o mâncare
Schliwwâ	Kleiner Holzspan unter der Haut	Așchie de lemn, spin sub piele
Schinack'l Schnehkich	Kleines Boot Wählerisch, was das Essen betrifft	Bărcuță, o barcă mică Mofturos în privința mâncării, alege mâncarea
Stoppeln, klinnen	Weizenähren (Trauben, Kartoffeln,...) sammeln nach der Ernte	Culegerea spicelor (a strugurilor, cartofilor,...) după recoltare
Sheckl'n scheckich Schab stroh	Sommersprossen Bunt Eine Garbe Korn zum Seehl machen	Pistru Colorat Un snop de paie de secară pentru răsucit legături cu care se legau snopii la seceriș
Seehl	Mit Seehl wurden Weizengarben gebunden	Legături, se foloseau pentru legatul snopilor de grâu
Schowahr Scheiweln	Schilf Kegeln	Șovar A rostogoli (bila la

Schabâscheißer	Kleidermotten	popice) Molii de haine
Schnautzâ	Oberlippenbart	Mustață
Schittân	Vereinzeln der Pflanzen	Răritul plantelor
Storz'n	Gemauerter Abschluss vom Flur am Haus (Hofseite)	Prispă zidită a casei (înspre curte)
Schindâ	Person, welche verendete Tiere einsammelt und außerorts verbrennt	Șinter, hingher, persoană care strânge cadavre de animale și le arde în afara satului
Schoofhalter	Hirte, Schäfer	Cioban, oier
Schnorr	Aus einem Sulzknochen vom Schwein eine Art Kreisel	Dintr-un os de porc un fel de sfârlează
Stiehlchen	Kleiner Schemel	Scăunel mic
Staat	Langsam, auch: leise	Încet, liniștit (și despre sunet)
Stinkpopa	Käfer, Kakerlake	Gândac
Scheel	Einäugiges Sehen	Vedere cu un singur ochi
Schness	Abwertig für: Mund	Disprețuitor pentru gură
Sputz'n	Ausspucken	A scuipa
Schedung	Grenze zwischen zwei Nachbarn	Graniță dintre doi vecini
Sandkruch	Irrdenes Trinkwassergefäß zum Mitnehmen aufs Feld	Vas din lut – ulcior cu care se ducea apa de băut pe câmp
Schnuffeln	Stöbern, suchen	A scotoci, a căuta

Strepp'n	Wäsche wechseln nach dem Baden	A schimba rufele după baie
Schmick	Das Ende der Pollerpeitsch (Knallt)	Capătul biciului – partea care pocnește
Schlochâfass	Wetzsteinhalter beim Mähen	Teaca în care se ține piatra pentru ascuțitul coasei la cosit
Scheiß	Durchfall	Diaree
Stellasch	Regal	Raft
Steipâ	Stützpfeiler	Stâlpi (popi) de sprijin
Schogor, auch Schwoor	Schwager	Cumnat
Stecksich	Dumfig, modrig	Mucegăit, stătut
Stutzâ	0,5l Glas mit Henkel	Vas (halbă) de 0,5l cu toartă
Spretzâ	Weinschorle	Șpriț – vin îndoit cu sifon
Schatra	Verkaufsstand unter dem Zelt	Șatră, stand de vânzare sub un cort
Schmier	Hausgemachte Marmelade	Marmeladă de casă
Scherw'l	Nachttopf	Oală de noapte
Stoßvugl	Habicht	Uliu, erete
Staffier	Aussteuer	Dotă, zestre, ștafir
Schnok'n	Schnaken, Gelsen	Țânțar
Spalett'n	Fensterläden	Șpalete, storuri la ferestre
Schaffl	Offenes Holzgefäß	Ciubăr, vas din lemn deschis, fără capac
Schehmer	Überfressen	Cel care mănâncă prea mult
Schorm	Windgeschützt	Scutit de vânt

Schlohs'n	Hagelkörner	Boabe de grindină
Schrunzlich	Faltig	Ridat
Schlurbs'n	Schlürfen beim Essen	A sorbi zgomotos în timpul mesei
Schugglkrompern	Ungeschälte Kartoffeln aus der Bratröhre	Cartofi copti întregi, necojiți în dubă
Sacktuck	Taschentuch	Batistă
Schapodlich	Wellig, ondoliert	Cu jabou, volan încrețit, ondulat
Schiffonär	Kleiderschrank	Dulap de haine
Stutzn	Halblange Winterjacke	Jachetă semilungă de iarnă
Setzphool	Pflanzer, Pflanzholz	Unealtă din lemn pentru săditul plantelor
Stripstängel	Krauser (Sauer) Ampfer	Măcriș
Stratz	Durchfall	Diaree
Schlopp	Schleife	Panglică
Satschko	Stofbeutel	Sac din material textil
Scherrtuch	Schürze	Șorț de bucătărie
Schuwâ	Heu-Stroh-auch	Stog de fân, paie, chiar și de grâu
Schanz	Weizenhaufen	Șanț (la stradă)
T		
Teps	Gefäß aus Blech zum Kuchen backen	Tipsie (plec), tavă din tablă pentru copt prăjituri
Tappich	Ungeschickt	Neîndemânatic
Tschalamadi	Junge Maispflanzen zum verfüttern	Ciolomadă, plante tinere (puieți) de

Tuchât	Mit Daunen gefüllte Bettdecke	porumb destinate hranei animalelor Dună, plapumă de acoperit umplută cu pene
Tulipahn'n	Tulpen	Lalele, tulipane
Täärisch	Taub, gehörlos	Surd, hipoacuzic
Tagunnacht- schattl'n	Stiefmütterchen	Panseluțe, ochiul boului
Trischling	Pilz	Ciupercă
Turantsch'n	Pfirsiche	Piersici
Trutz'n	Trotzig sein	A face în ciudă , a se încăpățâna a se îmbufna, a sfida, a se împotrivi
Turoschleppen	Käsekuchen	Plăcintă cu brânză
Taliga	Kutsche auf zwei Rädern	Tăligă, căruță pe două roți
Tschibeesser	Randstädtischer, unerzogener Bengel	Șmecheraș de cartier, crescut la marginea orașului, un necrescut
Trutsch'l	Kleines Mädchen	Fetiță mică
Tharanje	Teigkrümmel, Suppeneinlage	Tarhană, produs din aluat, pastă făinoasă sub formă de bobite folosită pentru supe
Tempich	Asthma, kurzatmig sein	Asmatic cu respirație îngreunată
Tonschtobst	Eingemachtes Obst in Gläser	Frukte conservate în borcane, compot
Torsch	Strunk (Kraut)	Cotor (varză)
Tako	Billardstock	Tacul, băț de biliard
Tatz'n	Tablet	Tavă, tablet

Tulent'n	Schwierigkeiten	Greutăți, necazuri
Tschick	Zigarettenstummel	Chiștoc de țigară
Triwliern	Drängeln	A presa, a înghesui, a insista, a obliga pe cineva la ceva
Treezn	Orangestück	O felie de portocală
Tigl	Gußeisener Topf	Vas de gătit din fontă
Thixn	Anstoßen	A ciocni (pahar)

U

Urwuz'n	Rest einer Mahlzeit	Resturi de mâncare de la o masă
Ulacker	Taschenmesser ohne Feder; kleiner Kerl	Cuțit (briceag) de buzunar fără arc; un om (ins) mic
Umuhrt'n	Gurken	Castraveți
Uhrandl-	Urgroßmutter –	Străbunică, stră-
Kukandl	Ururgroßmutter	străbunică
Urschel	Kosenamen für ein junges Mädchen	Nume de alint pentru o fată tânără

V

Vorspannersch	Gemeindehauskutscher	Vizitiul primăriei
Voidl'n	Dumm reden	A vorbi aiurea, prostii
Vordach	Hausflur an der Hofseite	Pridvor înspre curte
Vorphalt, auch Ausphalt	Altenteil	Partea bătrânilor (în caz de usufruct, întreținere)
Vâschnuddlt	Um den Mund herum verkleckert	Murdărit în jurul gurii, morcelit

Verstawât	Erschrocken	Zăpăcit, speriat
Voddâschragl	Vorderer Teil vom Wagen	Partea din față a căruței
W		
Werk	Kurze Hanffasern	Fire scurte de cânepă
Watzn	Verschwenderisch umgehen mit etwas (Wasser, Essen ...)	A folosi ceva cu risipă (apă, mâncare...)
Warschhaus	Rathaus	Primărie
Wehlich	Welk	Oflit
Wohstrich	Schnell und unsittlich essen oder trinken	A mânca și a bea repede fără a respecta regulile de comportament civilizate
Wurks'n	Aufstoßen	A râgâi
Wiedich	Gereizt, wütend	Iritat, furios, turbat
Watsch	Ohrfeige	Palmă peste obraz
Weidling	In der Küche gebrauchtes, emailliertes ca. 8-15 l Gefäß mit zwei Henkeln	Vas utilizat în bucătărie, emailat, de ca. 8-15 l cu două mâner
Wischt	Hässlich	Urât
Wusslich	Lebhaft, lebendig	Vioi, plin de viață
Z		
Zeidich	Reif (Obst)	Copt (fruct)
Zingalo	Im Hausflur aufgestelltes Zeltbett (im Sommer)	Pat (de campanie) montat vara pe pripa casei
Zutzl'n	Lutschen	A suge, a sorbi cu încetul
Zifraschag	Verzierung	Ornament

Zickosch	Kreisel	Sfârlează
Zuppasch	Flurwächter	Paznic de hotar (pândar)
Zaub	Hündin	Cățea
Zâgutz	Ordentlich	Ordonat
Ziment	Ein Litermaß aus Blech, geeicht mit Stempeldruck	Măsură (vas din tablă) de 1 l marcată cu pecete
Zallasch	Eingezäunte Fläche im Freien (Laufstall)	O suprafață împrejmuțată de teren (pentru animale)
Zemet	Zimt	scorțioasă

2.6. DESPRE GRAIUL MAGHIARILOR

Cercetătorii care au studiat graiurile limbii maghiare (din Ungaria și țările limitrofe) au stabilit 9 grupe de graiuri. În delimitarea lor s-a folosit criteriul geografic. Astfel, graiurile limbii maghiare sunt: grupul graiurilor de la Tisa, grupul de graiuri sudic, grupul de graiuri vestic, grupul de graiuri la vest de Dunăre, grupul de graiuri de nord-vest, grupul de graiuri de nord-est, grupul de graiuri ardelenene, grupul de graiuri secuiești și grupul de graiuri ale ceangăilor.

Graiul maghiarilor din Cenad, după caracteristicile fonetice și nu numai, pare a face parte din grupul graiurilor la vest de Dunăre. Pentru argumentarea celor afirmate mai sus, redăm câteva din abaterile fonetice față de limba literară: „gyün” în loc de „jön”, „essó” în loc de „esó”. Exemplele ar putea continua.

La fel sunt abateri de la limba literară și la nivelul vocabularului. Maghiarii din Cenad folosesc cuvântul „sertés” în loc de „disznó” (porc), „pruszlik” pentru „mellény” (vestă) sau „sutemény” pentru „kolácsi” (prăjitură).

O cercetare mai amănunțită ar putea să înmulțească exemplele și ar putea să schimbe încadrarea graiului, după alte criterii, în altă grupă de graiuri.

Cu toată strădania noastră, nu am putut depista în vorbirea maghiarilor cenăzeni prea multe abateri de la limba literară. Ei au împrumutat termenul împreună cu obiectul pe care-l socoteau necesar. De aceea în glosar apar unele cuvinte doar la coloana „cuvântul”, fără a fi explicat prin termenul literar. De exemplu: cuvântului „akasztó fa” este un cuvânt folosit de maghiarii din comună. El denumește cuierul în care este agățat porcul, după pârlirea lui, pentru a fi despicat. Din relatările unor bătrâni am aflat că porcul era despicat jos, pe pământ și apoi tranșat. Obiectul în cauză a fost preluat de la șvabii din comună. Acest fel de prelucrare a porcului este mult mai igienică, de aceea metoda și unealta au fost însușite de ceilalți. Românii îi spun „solșier”. Nici pentru români nu i-am găsit termenul literar. Situația este la fel și pentru cuvintele: „sinter” (cel care adună mortăciunile din comună), „sal” (fular), „kocsis” (birjarul primăriei), „fűrés” (ferestrău).

Suntem convinși, ca și în cazurile celorlaltor etnii, că nu am reușit să aflăm toate cuvintele din graiul lor. Poate într-o altă ediție a cărții numărul lor se va înmulți.

2.7. CUVINTE DIN GRAIUL MAGHIARILOR

CUVÂNTUL	TERMENUL LITERAR	TRADUCERE
Ablak üveg	üveg	sticla de geam
Abrosz	asztalterítő	față de masă
Ágyhaj	ágynemű	lenjerie de pat
Akasztó fa	ék sertés	cuier de porci
Asszony	nő	femeie
Bagó	dohány	tutun
Bakter	területör	paznic de câmp
Bánat	baj	necaz
Batyú	csoma	boccea
Bicikli	kerékpár	bicicletă

Birka	juh	oaie
Biró	polgármester	primar
Bögre	csésze	cească
Boksz	cipő krém	cremă de ghetete
Budák	csákány	târâncop
Bugyi	alsónadrág	chiloți
Bunda	birkabőr	cojoc
Cédulás	bolond	nebun, zăpăcit
Címet	fahéj	scorțișoară
pertli	cipőfűző	șireturi
Czifra	diszes	ornament
Clozet	W.C.	W.C.
Cédulás	örült	nebun
Csudri	parittyá	praștie
Drot	huzal	sârmă
Durrancs	őszibarack	soi de piersici
Firhang	függöny	perdea
Fiskál	ügyvéd	avocat
Köt	fony	a împleți
Fűrész		ferăstrău
Gang	folyosó	coridor
Gazda	tulajdonos	proprietar
Gödör	árok	șanț
Hentes	mészáros	măcelar
Hiba	kianyosság	defect
Hotár	kert mező	grădină în câmp
Irka	fűzet	caiet
spájsz	kamra	șpais
Kanta	viztartály	canceu
Szvetter	kardigán	pulover
Katlan	üstház	cazan
Katulya	doboz	cutie
Kávézó	káveház	căfană
Kelner	pincér	chelner
Klofter	földmérő eszköz	instrument topografic
Kocsis		birjar
Kredenc	konyha szekrény	credenț

Kukorica	tangeri	porumb
Kuffer	bőrönd	geamantan
Lánc	hold	iugăr, lanț
Lárma	zaj	gălăgie
Levél	irat	scrisoare, carce
Malter	habarcs	mortar
Mérleg	scála	cântat
Mulatós	vidám	petrecăreț
Notes	jegyzetblokk	bucfar
Orvosság	gyogyszer	medicament
Palacsinta sütő	serpenyő	tigaie
Pápaszem	szemüveg	ochelari
Pasztá	golyostoll	pix
Paszuly	bab	fasole
Patika	gyónyszertár	farmacie
Petroleum	olaj	petrol
Pocok	patkány	șobolan
Pokroc	takaró	pătură
Pongyola	házi ruha	capot
Postónadrág	vastag nadrág	ițari
Pruszklik	mellény	veston
Ringispil	körhinta	carusel
Sál		fular
Sertés	disznó	porc
Sifon	ruhaszekrény	șifonier
Sinter		șântăr
Skatulya	doboz	cutie
Sparhet	tűzhely	sobă de gătit
Sróf	csavar	șurub
Stafir	hozomány	dotă, ștafir
Stanicli	papirzacskó	pungă, ștănițlă
Suszter	csipész	pantofar (șuștăr)
Sütemény	kalács	prăjituri
Svartli	sertéssajt	tobă de porc
Teknyő	vályú	troacă
Vajling		oval, vailing
Villany körte	villany égő	bec electric

2.8. DESPRE GRAIUL SÂRBILOR

Nici graiul sârbilor în general, la fel ca și graiurile celorlaltor etnii stabilite în Banat, din punct de vedere lingvistic, nu este unitar. Astfel se poate vorbi de: „*Graiul bănățean* (aparține dialectului șumadiano-voivodinean cu unele trăsături ale dialectelor smederevo-vârșețian și kosovo-resavian), *Graiurile clisurenene* (dialectul kosovo-resavian), *Graiul din Recaș* (dialectul smederevo-vârșețean cu anumite trăsături șumadiano-voivodiniene), *Graiul Muntenegrului bănățean* (dialectul smederevo-vârșețean cu anumite trăsături șumadiano-voivodiniene), *Graiul svinicean* (dialectul prizreno-timoceran), *Graiurile carașovene* (dialectul kosovo-resavian cu unele trăsături prizreno-timocene).¹

Alături de graiul sârbilor din Sâmpetru–Mare, Gelu, Variaș, (...), Sânicolaul Mare, Mănăștur, Saravale, Felnac, Satu Mare, Nădlac și Turnu,² graiul sârbilor din Cenad se înscrie în aria primei grupe, a Graiului bănățean.

2.9. CUVINTE DIN GRAIUL SÂRBILOR

CUVÂNTUL	TERMEN LITERAR	ÎN LIMBA ROMÂNĂ
Астига	зла жена	femeie rea
Аван	туђањ	mojar
Авлија	двориште	curte
Атутован	туан	
Атар	терен	extravilan
Астал	сто	masă
Апцигован	пијан	beat
Ајвар	закуска	zacuscă
Бућкан	бардак	damigeană
Бућкуриш	мешавина	amestec

¹ Mihai N. Radan, *Minoritățile din Banat astăzi (cu privire specială asupra minorității sârbe)* în Suport de curs pentru Școala de vară, Universitatea de Vest din Timișoara, aprilie 2008, p.7.

² Ibidem, p.7

Бубушка	свота новца	sumă de bani
Бунар	добро ?	fântână
Брбушак	бубрег	rinichi
Бубањ	добош	tobă
Батђа	башта	grădină
Богаль	хендикепиран	handicapat
Бабо	отац	tată
Бача	отац	tată
Барјак	застава	steag
Бунцати	говорити у сну	a vorbi în somn
Бабунцара	баба	babă
Балавац	малишан	mititel
Беђар	женскоарош	afemeiat
Без кинте	без пара	fără bani
Блебеђати	за цхат	a pâlăvrăgi
Батаљити	оставити	a renunța
Ведра	канта	găleată
Воденица		
Вранац	ђран коњ	cal negru
Вређа	цак	sac
Врцкати	мицати	a se mișca
Врпољити	комешати	a se mișca
Верцај	ствари	lucruri
Гоља	сиромах	sărac
Голуждрав	фламонски	flămând
Гуцнути	попити(на укус)	gustă
Гарав	црн	negru
Дерле	беба	copil mic
Ди	где	unde
Дика	момак девојци	iubit, prieten
Гунђати	приговарати	a obiecta
Долоф	орман	șifonier
Дођош	скородошлица	vinitură
Доцкан	касно	târziu
Дорат (от коњ)	Коњ	cal
Дроља	лака жена	femeie ușoară
Дикнут	нечитав	nehotărât

Дувар	крај зида	lângă zid
Дроњак	лењ	leneș
Дућан	продавница	magazin
Дотеран	углађен	aranjat
Дркћати	дрхтати	a tremura
Добричина	самилостан	milos
Ћаћа	отац	tată
Ћибре	мечева	chibrite
Ћилкош	дотеран	aranjat
Ћорнут	пијан	beat
Ћинђуле	мипђуше	cercei
Ћакнути	ударити	
Ћакнут	луд	prost
Ћапити	узети	a lua, a prinde
Ћуприја	мост	pod
Еспап	гомила ствари	
Жгољав	слаб	slab
Жежа	коприва	urzică
Звизнути	ударити	a lovi
Завежи	ћути	taci
Задоцнити	закаснити	a întârzia
Закрчити	препунити	a obtura
Забатаљена	неуређена	neglijentă
Затрескана	заљубљена	îndrăgostită
Зинула хала	несит	nehalit
Здела	посуда	cratiță
Земљани ћуп	бокал	ulcior
Испарити	нестати	a dispărea
Избубати	истући	a bate
Искрзан	оштећен	zdrențuit
Ирипрегара	врста	șorț
Јајара	лош човек	om rău
Комара	остава	șpais
Конешати	мицати	a se mișca
Канта	буцкете	vadră
Кантар	вагазе мерење	cântar
Калъ	карпеж	ghiveci

Кафана	ресторан	restaurant
Каруце	мало елеганција	șaretă
Кашар	Кокос	cocoș
Келхер	конодар	ospătar
Кепец	јако мали	foarte mic
Кола	у корпусу	căruță
Колапач	чекић	ciocan
Комара	спаис	șpais
Ковач	кује гвожђе	fierar
Крчкати	кувати лагано	a fierbe la foc mic
Крчаг	царцеар	cârceag
Корчуле	клизальке	patine
Кошарка	корга	cotăriță
Кокарда	машна	fundia
Курјук	плетеница	codiță de păr
Кујунџија	златар	aurar
Кицош	елегантан	elegant
Курјак	вук	lup
Кита	букет	buchet
Кревелџити	плакати лажно	a plânge fals
Кумити се	сустезати се	a ezita
Лиг	пропланак	poeniș
Лотра	лествице	scară
Љубопитљив	радознао	curios
Лењчуга	лењ	leneș
Лебац	хлеб	pâine
Лоче	пује	bea
Ладно	хладно	rece
Љага	кривица	vină
Лајкуша	госсипер	bârfitoare
Лупетати	блонцоти	a bloncoti
Љигавац	слаб човек	om slab
Марамица	џепница	batistă
Маст	сбинска	untură
Мочкав	облиљен	mânjit
Муђкати	мешати	a amesteca
Млати празну	немарно сегржати	nepriceput

Цлаих нерадник	лењ	leneş
Млакња	несналажљиб	
Мрц	врло мало	foarte puţin
Мрков	жут коњ	cal galben
Налицкан	удешен	aranjat
Наљокан	пиан, тујан	beat
Направљен	начињен	făcut
Набурен	лут,срдит	supărat
Нашвракати	ложе писање	a scrie rău
Надрндан	срдит	supărat
Насанкан	преварен	păcălit
Напумпан	наговорен	influenţat
Намргођен	љут	neçăjit
Њокац	нестати, бегај	a fugi
Опасуљити	упаметити	a se cumiņi
Опајдара	лоша жена	femeie rea
Олајавати	оговарати	a bârfi
Оканити се	одустати	a renunţa
Офуцан	немаран	neglijent
Пенцер	прозор	fereastră
Плајваз	оловка	creion
Поњава	простирка	preş
Поток	речуца	râuleţ
Путер	бутер	unt
Парајца	четка	perie
Паток	под од дрвета	podea
Певањ	петао	cocoş
Пећар	врата на пећи	uşa de la sobă
Пинтер	бачвар	dogar
Прегача	кецаља	şorţ
Пацити	поубити	a săruta
Пник	лош човек	om rău
Прнзетла	наруквица	brăţară
Пробисвет	луталица	vagabond
Протула	несит	nesătul
Распикућа	врло трошлив	risipitor
Ронђав	подеран	ferfeniţă

Руђан	црвен коњ	cal roșcat
Рђав	лош	rău
Разуларен	сувише слободан	prea liber
Разгорачити	да упрзори	a atenționa
Салаш	домаћинство	sălaș, pustă
Сарач	седлар	curelar
Серсам	траке	hamuri
Слепац	сиромах	om sărac
Слећке	оговарање	bârfe
Слабуњав	слаб	slab
Сићушан	мали	micuț
Смаћи	украсти	a fura
Сокак	улица	stradă
Срдит	љут	supărat
Стелажија	полица	rafturi
Страћара	прошна кућа	casă ruinată
Сувоњав	слаб	om slab
Сулундов	лудак	prostovan
Самазати	појсти	a mânca tot
Сплећкарош	ко клевета	bârfitor
Шфебле	шубице	chibrituri
Шифоњер	плакар	dulap
Шопра		
Шоња	слабић	om slab
Шфолер	драган	amant
Шина	пруга	șină de cale ferată
Шопра	шупа, пролити	șopron
Шуштер	обућар	pantofar
Штамбир	печат	parafă
Шестарити	осматрати	a inspecta
Штраф	штраф	piuliță
Шфорц	без пара	fără bani
Шлосер	бравар	lăcătuș
Шмизла	модерна жена	femeie modernă
Шпајз	остава	șpais, cămară
Шпацир	шетња	plimbare
Шутав	ћелав	chel

Шврнтав	оштећен	defect
Гиљати	кизари	
Грабунџти	причати глупо	
Грампити	заменити	a face troc
Шмугнути	побећи	a fugi
Штрањка	јак конап	sfoară
Тутањ	нестати	a pieri
Трабуњати	причати глупо	a vorbi rău
Талјичке	корелца	roabă
Торокуша	пуно прича	femeie limbută
Шапити	апладирати	a aplauda
Цокнути	пољубити	a săruta
Цмакати	љубити	a săruta
Цуцу луца	виолина	vioară
Цаклити	светлети	a lumina
Цвикле	наочаре	ochelari
Цокуле	боконец	botine
Цмиздрити	за плаче	a plânge
Ћакнут	нечитав	om smintit
Уби-боже	лењ човек	om delăsător
Убрук	пешкир	prosop
Уле	зејтин	ulei
Улопан	укаљан	murdar
Укокати	убити	a ucide
Успијуша	горда жена	femeie murdară
Ухокати	саветовати	a sfătui
Уцвељена	уплакана	plânsă
Џезва	чајник	ibric
Џура	девоика	fetiță
Џомбе	грудве	bolovani
Џабалебарош	нерадник	om leneș
Џукела	јак човек	om puternic
Џангризало	досадан човек	om enervant
Фртаљ	четврт	sfert
Фиранга	завеса	perdea
Фицкаст	танак	atlet
Фандрокаш	луталица	vagabond

Фрчати
Хакнут
Халапарча
Хохштаплер

бити бесан
нечитав
причалица
лопов, варалица

furios
nerod
limbută
necinstit

3. ANTROPONIMIE

3.1. NUME DE FAMILIE

3.1.1. NUME DE FAMILIE ROMÂNEȘTI

Albu, Anuichi, Ardelean, Baba, Bălan, Bâr, Barantici, Barna, Blaj, Bora, Branc, Brancu, Cizmaș, Comloșan, Coșa, Costea, Coțovan, Covaci, Crăciun, Cuc, Cucu, Damian, Dan, Dănilă, Dogojie, Dronca, Dumitru, Filip, Fluieraș, Funar, Gaicici, Galetar, Gligor, Grozav, Gruia, Hațegan, Herbei, Iancuț, Ianoș, Iorgovan, Iovan, Iovănescu, Iovănuț, Isac, Jivin, Jurjuț, Lipovan, Malița, Marienuț, Marta, Miculescu, Mihuț, Milicici, Mizu, Moț, Muntean, Nedelcu, Nicolaș, Niglaș, Oncea, Oprea, Păț, Pecican, Penga, Perian, Popa, Popescu, Popon, Popovici, Radu, Regep, Rejep, Rusu, Stanciu, Selejan, Sinitean, Socieru, Socol, Stoian, Suci, Șașiș, Șuștrean, Șerban, Șiclov, Ștefan, Târziu, Untean, Văcar, Vingan, Vințan.

Nume de familie românești care au dispărut:

Agoston, Berzac, Biaș, Cazan, Ciooban, Cojerean, Costa, Crâșnic, Crișan, Fibișan, Filip, Gavrilă, Hagieșan, Lădat, Lăzău, Miclău, Mihai, Mioc, Miuț, Nicolită, Novac, Păcurar, Palaghie, Palincaș, Petrașcă, Puiu, Rus, Savu, Silischi, Simedru, Stoj, Telescu, Timișan, Toconiță, Vălcăneanț, Vălean.

3.1.2. NUME DE FAMILIE GERMANE (ȘVĂBEȘTI)

Ambrosi, Annabring (1765)¹, Auberman (1765), Aufsatz, Bach, Backaus (1765), Balthasar, Böhmer (1765), Bender (1765), Benhardt, Bieber (1765), Biringer (1765), Blau (1765), Bogel (1765), Budorads, Burger (1765), Dornbach (1766), Eberhardt (1770), Ehling, Ernst, Fassbinder, Filip, Fortner (1765), Franc,

¹ . Cifrele din paranteze indică anul primei atestări documentare

(1765), Fuchs (1765), Gräbeldinger (1764), Gänger, Gerbel (1771), Gesinger (1765), Gilot (1771), Hilger (1765), Hinkel (1790), Huhn (1765), Huller, Isler, Iung (1764), Karl (1764), Kyri, Keilburg, Keltsch, Klar, Klemens, Kolla, Kopp (1764), Krauser (1769), Korek (1765), Kriffl, Kühn (1765), Kurth (1765), Lessl (1771), Loch, Lux (1766), Mager, Mahlinger (1764), Marschang, Maiwurm (1765), Mesarosch, Mirtscov, Müller (1765), Paul, Pauli (1765), Pfaff, Pinnel (1764), Potchen (1770), Pohling, Rausch, (1765), Reiber, Rene, Richter (1764), Schmelzer (1765), Schmidt (1765), Schneider (1764), Schulde (1765), Schüssler (1765), Schütz (1765), Tuklius (1771), Thiel (1764), Verheier, Völker, Volk, Wagner (1765), Waltrich (1765), Wambach (1765), Wass, Weber (1765), Weisenburger, Wenner, Wirosaf, Wolf (1766), Wunder, Zillich, Zimmer.

Nume de familie șvăbești care au dispărut:

Adam (1766), Bailke (1765), Bauman (1765), Bette (1765), Bockemöller (1765), Dagenshardt (1765), Dietrich (1766), Feldhans (1765), Frecker (1765), Friden (1765), Gensinger (1765), Gräser (1766), Haag (1786), Haas (1765), Handt (1765), Heimberger (1765), Henrich (1765), Haufman (1765), Hölzner (1765), Hubert (1765), Hunt (1768), Kaltschmidt (1765), Kefferkopf (1765), Kess (1765), Kester (1765), Kindl (1766), Krauser (1769), Kreles (1765), Lecker (1765), Linden (1766), Müller (1765), Nenich (1765), Neuberg (1765), Peltz (1765), Piking (1786), Potcken (1770), Reinlein (1765), Reiter (1765), Rodang (1764), Schauert (1765), Schneider (1764), Schröder (1765), Schuntz (1765), Schwartzfäber (1765), Strupp (1765), Tillmann (1765), Volmer (1766), Weber (1765), Wersching (1765), Wilkum (1765), Zeller (1765), Zoppe (1765).

Pe parcursul a două secole, în rândul populației de etnie germană (șvabi) au intervenit diferite mișcări. Fie că au plecat din comună în alte părți a Banatului, fie că unele familii n-au avut moștenitori de sex bărbătesc sau alte cauze. Fenomenul este prezent și la celelalte etnii.

Am discutat cu oameni în vârstă despre unele nume de familie și nu și-au amintit ca existente în comună în ultima vreme. Deci fenomenul s-a produs cu mult timp în urmă. Astăzi sunt prezenți doar câțiva bătrâni care au dorit să fie îngropați în cimitirul catolic din comună alături de strămoșii lor.

3.1.3. NUME DE FAMILIE MAGHIARE

Bakai, Bagi, Baka, Bako, Balasz, Balazs, Balint, Bardos, Barna, Bicskay, Biro, Bitang, Bloch, Bokor, Buza, Kovacs, Diheli, Erdei, Farago, Fazekas, Feyer, Fodor, FÜRGE, Ganyo, Gemes, Götler, Gyurky, Hajas, Harkai, Hodal, Horvath, Iakob, Ianecsiko, Iuhaz, Kadar, Kalman, Kerekes, Keresturi, Kojo, Kokai, Kollar, Koncz, Korom, Kresan, Meszaros, Miheles, Míszur, Mohacs, Nagy, Petö, Ramatai, Santa, Sarkany, Sas, Szabo, Szilagyí, Toth, Tüser, Vajdovici, Valco, Varga, Vass.

Nume de familie maghiare dispărute:

Fekete, Karaszi, Katalinacz, Mezei, Prunin, Sentpeteri, Tiszar

3.1.4. NUME DE FAMILIE SÂRBEȘTI

Acimov, Axinov, Belici, Budișin, Ceneaș, Ciosici, Ciobanov, Danilov, Dumitrov, Dișici, Galetin, Giuricin, Ghedoș, Iancov, Iancovici, Ilin, Ivanov, Isacov, Jivanov, Jivici, Jivin, Landan, Lazin, Libor, Luchin, Marcov, Miatov, Miculescu, Mendebaba, Milicici, Militar, Nedelcov, Nedin, Neducin, Nicolaș, Ostoin, Panici, Pavlovici, Pisarov, Popovici, Rujici, Sapungin, Savici, Sivacichi, Stefanovici, Ștefanovici, Stoiacov, Todici, Toșici, Trifunov, Țvetcov, Unceanschi, Ugleșin, Vlașcici, Zarici, Zomboraș.

Nume de familie sârbești care au dispărut:

Arsenovici, Atymov, Damianov, Deciov, Diacovici, Dobrici, Dumitrașcov, Georgevici, Giurkin, Gruzen Iencichin Ierniciiokici,

Ivanov, Lazucin, Luchin, Marcov, Marcușin, Matici, Maximovici, Obercnez, Obradov, Pascov, Pavlov, Sabov, Savici, Seculici, Stepanov, Stroișin, Terzici, Todorov, Tornici, Trvenco, Unceanin, Velicovici, Vuicin, Zarin, Zvardan.

3.1.5. NUME DE FAMILIE ȚIGĂNEȘTI

Achim, Bulgovici, Colomopar, Costa, Daroți, Farkaș, Fercovici, Fușteac, Gaudi, Grebenar, Ianko, Lăcătuș, Martinic, Merșan, Mișco, Nicola, Novac, Pali, Petrovici, Radai, Solomon, Ștefan.

3.2. PORECLA ÎNTRE NUME DE BATJOCURĂ ȘI NECESITATE

Mai toate dicționarele definesc porecla ca fiind „supranume dat de obicei în bătaie de joc unei persoane mai ales cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior, a psihicului său sau a activității sale”¹.

Astfel este percepută de majoritatea locuitorilor din comună (și nu numai de locuitorii comunei Cenad), deși folosind-o pentru a comunica între ei, vorbitorii nu observă că porecla are, în majoritatea cazurilor, cu totul alt rol, mai precis de a disjunge din multitudinea purtătorilor unui anumit nume de familie, pe cel la care se referă vorbitorul.

Uneori porecla eludează din memoria colectivității numele adevărat al persoanei în cauză. Puține persoane din comună știu numele de familie al unui personaj poreclit: Bogamu. Ne-a trebuit multă alergătură până l-am aflat. Îl redăm mai jos: Iancici Milutin.

Pornind de la o statistică a numărului de familii care poartă același nume, statistică întocmită de către dl Ioan Radu, secretarul

¹ DEX, p.723.

primăriei, și publicată în paginile periodicului „Cenăzenul”¹, am observat că unele familii au o pondere onomastică mai mare decât altele datorată, probabil, numărului sporit de urmași de sex masculin.

În comună, porecelele, după sorgintea lor, s-au impus ca fiind izvorâte din aspectul exterior al unei persoane și aici exemplul cel mai elocvent este al familiei Oprean, al cărei bunic avea părul roșu, de aici și porecla Roșu. De asemenea, tânărul Iovănescu (a cărui poreclă a familiei este Cap de Pomană) primește aceeași poreclă, dar în limba maghiară: Piroș.

Am încercat să depistăm și să grupăm unele cauze care au generat aceste porecle. Ele nu sunt aceleași la toate etniile. Dintre acestea enumerăm câteva: aspectul fizic, defecte corporale, ocupația sau profesia, originea sau localitatea de unde a venit în comună, după unele exprimări greșite, asemănarea cu unele personaje politice sau marcante, în urma unor întâmplări, după trăsături de caracter, sau prin asemănarea cu unele obiecte, animale sau plante și foarte puține în bațjocură.

3.2.1. PORECLE ROMÂNEȘTI

În conformitate cu clasificarea de mai sus am încercat să grupăm multitudinea de porecle, în primul rând, la români. Nu știm dacă am cuprins toate porecelele și dacă le-am grupat exact, deoarece nu am cunoscut bine geneza lor. Unele sunt foarte vechi și și-au pierdut povestea în timp. Unora mai recente le-am aflat povestea și în cele ce urmează vom reda câteva dintre acestea.

Au fost porecliți:

1. după aspectul fizic: Măria Lungă, Osos, Cătran, Piroș, Albu, Roșu, Grasu, Măria Neagră, Cioareci Scurți.

2. după defecte corporale: Ciungu, Pișa, Gârbu.

3. după ocupație sau profesie: Lăptaru, Digu, Blagoe cu Porcii, Lele cu Căzanu, Comisaroșu, Ghiță Covaciu, Șușteru, Todor

¹ „Cenăzeanul”, nr. 2/2003, p.11.

Căsapu, Ezermeșter, Ștefan dă la Mormânt, Vasa Covaciu, Milan dă la Mormânt, Albinaru, Giudocanu;

4. după locul din comună sau localitatea de unde au venit: Nărăianțu, Pădureț, Bebanu, Codreanu;

5. după unele greșeli în exprimare: Moșuțu, Ciulcă, Bataon, Peșce Voios, Caii Mei, Ariciu, Oat o gâscă, Țucă-I Taica;

6. după asemănarea cu unele personaje politice sau importante atunci: Gomulka, Terente, Pelle, Kempes;

7. în urma unor întâmplări: Italianu, Nero;

8. după trăsături de caracter: Cap de pomană, Pită Moale;

9. după unele obiecte, animale sau plante: Bundă, Boată, Cotăț, Oțat, Pușcă, Mâță, Gaci, Năplad, Butuc, Milcioc, Brâglă, Șpec, Câlț, Boconci, Ghiocel, Păiosu, Chică, Ghioacă, Sloiece, Păsulă, Bicuțu, Bica, Frunză, Râia, Caltaboș, Vană, Lupu ăl Mare, Lupu ăl Mic, Jumară, Langoș, Hârțu, Rigiou.

10. pornindu-se de la predecesori: A lu' Barna, Ioana lu' Câța, Lele lu' Șerban, Ion a lu' Mladen, A lu' Nițu, A lu' Lăzău, Rada lu' Marinco, Ion a lu' Vlada, Steluța lu' Sloiece, Steluța lu' Prâclea, Paia lu' Trulă, Lae lu' Dudî, Rada lu' Purcăreț, A lu' Moța, Tode lu' Moța.

Poveștile unor porecle românești

Întâmplările deosebite prin care au trecut unii dintre aceștia și care au generat porecla le vom povesti în cele ce urmează. În general, ele sunt de dată mai recentă și așa am putut să le aflăm.

Caii Mei. Povestea spune că purtătorul actualei porecle în timpul colectivizării afirma sus și tare că nu-și va da caii la C.A.P., caii fiind mândria oricărui țăran din comună. Acesta repeta cu mândrie mereu „caii mei” așa și așa. Finalul poveștii a fost că a trebuit să-și dea caii C.A.P.-ului.

Maglavit. Unul dintre bătrâni deținea o carte (bănuim că era una din cărțile lui Nostradamus) din care prevestea diferite lucruri. De aici și până la Petrache Lupu de la Maglavit nu a fost decât un pas.

Giudocanu. Porecla este de dată mai recentă. Prin anii 1980, Radu Cornel a fost elev la o școală profesională din Timișoara. Acolo a participat la unele cursuri de Judo și, întorcându-se acasă, a

început să antreneze tineri din comună în acest sport. De aici i se trage porecla.

Nero. Necăjit din cauza unor nedreptăți, posesorul ei (Savu Ion) s-a exprimat că ar da foc acestei lumii. Un amic i-a replicat: „Nu ești tu împăratul roman Nero care a dat foc Romei”. Astfel a fost poreclit Nero.

Pișa. Părinții lui purtau o altă poreclă. Băiatul, când a fost mic, avea pierderi de urină. Prietenii de joacă l-au poreclit astfel.

Ariciu. Astfel îi plăcea să-și denumească subordonații cu apelativul „ariciu”. Apelativul s-a transformat în propria poreclă.

Italianu’. Poreclitul a fugit ilegal din țară și a ajuns într-un lagăr din Italia. S-a întors singur în țară de dorul soției sale. Nu a fost arestat, dar s-a ales cu această poreclă.

Pelle. Numele l-a primit după fotbalistul brazilian. În tinerețe juca fotbal și era unul dintre cei mai buni din echipă. Colegii de echipă și unii spectatori l-au botezat după numele fotbalistului brazilian.

Kempes. La fel a fost un fotbalist bun. Fiind mai slab de constituție, i-a fost atribuit numele fotbalistului în vogă în acel timp.

Lăptaru’. Apar două persoane. Ambele în condiții diferite adunau laptele. Unul de la oamenii particulari, celălalt primea laptele mult de la zootehniștii din C.A.P.

Ciungu. În timpul stagiului militar a fost accidentat la braț. În urma accidentului a rămas cu brațul anchilozat de la cot. În aceea vreme rula un film cu un ciung care era un martor prețios pentru aflarea adevărului.

Bica. Era un om puternic și oamenii i-au pus această poreclă.

Comisaroșu. Sunt două persoane diferite. Primul a primit porecla lucrând la supravegherea digului de apărare contra inundațiilor. Așa erau numiți predecesorii săi. Cel de al doilea a primit porecla de la Matei fără nici o explicație.

Lupu ăl Mare și Lupu ăl Mic. Se trag din aceeași familie poreclită Lupu. Pentru a-i distinge au primit un adaos (mare sau mic) după statura lor.

3.2.2. PORECLE ȘVĂBEȘTI

NUMELE DE FAMILIE	PORECLA
Ambrosi Annabring	Fogle Selâsch Strohsack's Rot-Kurt Neubanatasch Kess Henriksn Arsch kratzâ Petâschmits Nodâsch Amfleu Amtons Kreks Henrichs (Ioschka) Weissbeck Schippi Schneebronzâ Rischale Ioschka Kaniesch Borjesch Kanikls Keruwll's Ewâtz-Hans Dikâ-Kreks, Borje
Aubermann	Jantoschi Biwâsch Bloo'n Bloos Gretl
Bach Backhaus Balthasar	
Bernhardt Bieber Blau	

Bogel	Ditrich'n
Budorads	Budoradz'n
Dornbach	Tutlessâ-Gered
	Schidtonis
	Strubs
	Schwartzes
	Pretzl's
	Mangrich'n
	Lups-Balwierâ
	Itschans
	Dudlens'n
	Altâ Jerns
	Doroni(Holzhändre,Buhngas
Eberhardt	Schengretl's
	Tittches
	Tontschis
	Schamos
Fassbinder	Stoffl's
	Lups-Toni (Peco)
	Keschn#sch
Filip	Bartls
Fortner	Puststefan
	Pupâfortnâsch
	Zigeinâfortnâ
Frank	Beck-Martin
	Jokis
	Letan"B"-Huler
	Laubs'n
Gräbeldinger	Ficksch
	Zalla (Joscha,Toni)
	Uschons(Fikâsch,Teschtlâ)
	Kochn's
Gänger	Selâianosch
Guilot	Schneidâmatn
Hilger	Winolts
	Wanâjakobs
	Schanks
(geb Wmbach)	

	Hans.H.-Wanâ h, Ado
	Hannesâ
	Hans,Neklos... usw
	Hanks
	Rewâsch-Hinkl's
Hinkel	Hudâsch
	Hannâsfeltn's
	Eckâsch
Huhn	Lang Huhn
	Feketes
	Applons
Huller	Metâhullâ
	Huullâsch-Karls
	Siesshuller
Isler	Present'n
Jung	Zinkos
	Werts
(Hans in Tschanad)	Uihelâ
	Geschtlâsch
	Tribâjunk'n
	Tromborn
	Stanzles
	Strabutz
	Stukas
	Stiglitz
	Reis-Gobi
	Pipotzschilje
	Olichmiler
	Nutzle
	Matz'n
	Lorentz
	Klooses
	Klenâ Jung a.d.gr.Woo
	Harfâspillâsch
	Feltn's
	Egrischâ

Karl
Kyri
Keilburg
Keltsch
Klär
Klar
Klemens
Kolla
Kopp
Krauser
Koreck

Kühn

geb Schulde

Altschnlz'n
Selâmartins
Schuhhanz'n
Milakori
Klosn's
Hauspettâsch
Feckâsch
Drackslâsch
Kollas
Jtisl
Krausch
Wawiß
Beck Mich'l
Gelfisâsch
Gerhis
Hanzas
Hiwllstoffl's
Hultnâsch
Hanskonrads
Iwans
Kaasn's
Kretschmit
Ketspraslings
Kromm-Neunch
Kondis
Nennich's
Peltâsch
Peifantons
Paulis
Puma-Velt'n
Scheelgäri
Krieffl Balzâsch
Olofs
Schlossâsch
Reinâtz
Popas
Pisatz

	Martins
	Linksâsch
	Großewâtz
Kuhn	Fleischackâsch
	Fritzn's
Kurth	Flankasch
Loch	Lochreimâsch
Lux	Kiehaltâimrisch
	Kietzchens
	Torwaks
Mager	Perinâsch
Maywurm	Uihelâ (Peter)
	Weisse
Mesarosch	Molâsch-Nani
Mirtschov-Jung	Gribsn
Mirtschov	Bugarâ-Tiscler
	Bugaru
Müller	Milâhanz'n
	Jaschkas
	Karls...Peter
Paul	Schredâsch
	Molâdjuri
	Matztoni
	Samis-Karl
Pfaff	Pafhans
Pauli	Paulijoscha
Pinnel	Wilagosch
	Tappi
	Tonkl-ToniSchmitz-
	Matz,Pezter
	Schmitz-Mastz,Peter
	Piottches
	Nuschka
	Mantas'n
	Jokops
	Joseps
	Dadis-Matz

	Dadis-Imrisch
	Dadis
	Brasdas
	Blenn Josepp
	Altâ Major
Potchen	Belzasch
	Gesingsch
Rausch	Wendseppis
Reiber	Klee-Adams
	Extrapost
Richter	Richtâschdachdeher
Riochter-Schüssler	Madis
	Ledrâsch
Schmelzer	Sodaschmelzer
	Kindl's
	Hot-Schandor
	Buklich-Schmelza
	Lerss'l
	Mehlschmelzer
	Paprikaschmelzer
	Schwins'l
	Picks
Schmeltzer	Ocksâschmeltzer
Schmidt	Bindâsch
	Hehnichs-Adam
	Taab-Bindâ
Schneider	Kuowlkenich
	Redeschadams
	Weisgerbâsch
	Jesuschad
	Weissnantzâ
Schulde	Ewâtz Neklos
	Millâsch
Schüssler	Bonâgerets
	Burgâsch
	Fortzâ-Iung
	Gilentspeifâ

	Grabâsch
	Hiesl's
	Jetzonâscht
	Korecks Hans
	Talaschis
	Schrefhanz'n
	Strekâsch
	Nutzle
	Konrats Konrad
	Ketz Paul...
	Katchejoschka
	Webâschantoons
	Mogâredesch
Schütz	Murn
	Frippos
Thiel	Kuschis
	Patschâledrã
Verheir-Schneider	Flocktâsch
Völker	Phillis
Wagner	Keltschâweirich'n
	Kuckuck Weirich
	Weirich'n
	Applpeters
Waltrich	Duks-grob'n
	Grob'n
	Grobâschneidâsch
	Wentâgrob'n
	Matzâgrob'n
Wambach	Marians-Karl
	Michlas
	Lentes'n
	Frenzis
	Munsch
	Milionâhasns
	Puisch'n
	Schiljesch
	Geretz

Wass
Weber

Weber geb.Reiber
Weber
geb.Rei
ber Müller
Weber -Wolf
Weisenburger
Wenner

Wenner geb Jost
Wirosaf

Wolf-Waltrich
Wolf,Pinnel
Wolf

Zimmer

Weisn's
Madlen
Posthans
Beck-(Voksn's)
Hangrisch
Pupasepp's
Tonslisschneidâ
Mau mann's
Krompemari
Pfarâ Nantschi

Engls Nani
Engl's-Bewi
Pitis'n
Merkaschim Eckn
Ziglmeistâsch
Ladâsch
Rieitâsch
Wanâsch (Breet,Gass)
Jerns...Mari...
Henzes-Hekl,Hans
Werschtlâsch
Hafnâsch
Krilas
Konrats
Schmangã mangâ
Krommraawâ
Merkâsch Hiwl
Rawâschnekl
Schmanks'n
Wanâsch(Hiwll)
Wolffischkal
Dezl Smangâ
Lanks
Manâsch
Pipihändl's

unbek

Weistanbs
Schwartzhinkl
Spilmans
Pulischneidâsch
Krach Schuschtâsch
JeebsIklotakarl's
Goldstensami
Fetzes
Bratto
Blaschnschtâsch-Toni
Bloo-Braisch
Blowesch-Matz

3.2.3. PORECLE MAGHIARE

Balasz	Gonda
Barna	Latabar
Biro	a lu' Kalman
Kovacs	Negyvenhatos Îngeraşul
	Negyvenlei
Iuhaz	Kacsa (raţă)
Vig Iosif	Cole
Varga	Gózóş (locomotivă) Kancso (oală de lapte) Pune Pali
Mato	Hat fiu (şase băieţi)
Dinyes	Gugsa
Gestesi	Dirgins
Keresztury	Nemeş (nobil)
Kerekes	Gurigas (roată sau bilă)
Kóló	Csomo (nod)

Maghiarii din Cenad sunt cei mai convinși că porecla e un nume de batjocură. De aceea în cercetările noastre am întâmpinat cea mai mare reticiență în divulgarea lor.

Replica la insistențele noastre era cam aceeași: „Asta nu e frumos. Se supără omul sau familia lui”.

Abia după insistență am reușit, când îi arătam că ea este folosită pentru a ști exact despre cine se vorbește.

Astfel se explică și numărul mic de porecle obținut. Nu știm dacă sunt mai multe în comună. În schimb pentru multe din ele am aflat și poveștile lor.

Poveștile poreclelor la maghiari

Latobar. Pe când rula filmul cu acest actor maghiar, persoana din Cenad îl imita perfect. De atunci a primit porecla de mai sus.

Negyvehnatos (Patruzeci și șase.) O femeie din această familie s-a dus să cumpere o năframă la magazin. A întrebat care este prețul, la care negustorul i-a spus că năframa costă patruzeci de lei. Cumpărătoarea i-a replicat: Dacă nu mi-o dai cu patruzeci și șase lei nu o cumpăr.

Îngerășu. Mama băiatului îl dezmierda tot timpul astfel: „Îngerășul meu”. Cu timpul, copiii din jur și apoi oamenii maturi i-au spus Îngerășul.

Cacsă (Rață). Despre personajul poreclit astfel circul multe povești cu încărcătură fantastică. Se pare că-i plăcea să fabuleze.

Astfel, se spune: a povestit într-o zi că a fost cu căruța și calul pe câmp. Acolo calul i-a murit subit. A scos briceagul și l-a jupuit și cu pielea în spate a venit acasă. S-a așezat la masă și, în timpul cât mânca, a auzit un nechez de cal afară. Când a ieșit la poartă, calul îl aștepta acolo.

Gőzös. În Cenad, cu mult timp în urmă, pentru a nu tasa pământul se ara cu două locomobile așezate la fiecare cap al holdei. Între ele circulau fiarele de plug. Instalația a dispărut o dată cu apariția tractoarelor.

Personajul poreclit astfel a afirmat în public că el poate trece cu o astfel de instalație de pe un mal al Mureșului pe celălalt.

Hat fiu (Şase băieți). Într-o generație din această familie s-au născut şase băieți. De aici familia a fost poreclită astfel.

Csomo (nod). Insul denumit astfel era mic și gras. Prin asemănarea cu un nod a fost poreclit astfel.

3.2.4. PORECLE SÂRBEȘTI

Acimov	Carnat (Cârnaț)
	Ciacia (Unchiul)
Axinov	Sciopca
Belic	Puca (Regiment)
Budișin	Lela
Ceneaț	Svilengacia (Izmenе de mătasă)
Ciosici	Puica
Ciobanov	Corgiș
Danilov	Iapan (Japonezul)
	Boceiat (Din Becei)
Dumitrov	Coșut /Coșuta (Țap de căprioară)
Dișici	Medved (Ursu)
	Hata
Galetin	Șprintер (șpriț)
	Bulibașa (Șef)
	Găleată
	Mijia (Migea?)
	Malter (Mortar)
	Lajov
	Migia
	Mingiușara
Giuricin	Șort
	Purdi
	Griti
	Birtaș (Cel cu birtul)
Ghedoș	Paprița (Ardei iute)
	Ciușa
Iancici Milutin	Bogamu (Dumnezeul lui)
Iancov	Dedița (Bunicuța)

	Lenci
Iancovici	Belizeț (Iepure alb)
Ilin	Pancioc
Ivanov	Crânioș
Isacov	Velea
	Jivan Covaciu
	Dundici (Revoluționar rus)
	Marfia
	Seria (a născut 6 copii)
	Cantar (cântar)
	Șiortan
	Bodor
Jivanov	Pruniar
	Puțul
Jivici	Pârlitu (Berbece furat și pârlit)
	Vană
	Pislică
	Jiva Covaciu
	Crumpiraș (Cartofar)
	Letedar (Turtar)
	Jaja (Urzică)
	Higeac
	Șpringher (Smântânar)
	Alvarușa (de la halva)
	Batela
	Higeac
Jivin	Puiatet
	Fuiacher
Landan	Paprița (Ardei)
Lazin	Nemeș (Fălos)
Libor	Șuvac
	Liubușca
Luchin	Trda
Marcov	Petlici (Cocoșel)
	Tutica
Marianuț	Bacava
Miatov	Șlivar

	Ștefan de la morminț
Miculescu	Ferco
	Pilze (Puișor)
Mendebaba	Igneăț
Milicici	Ion lu' Vlada
	Crcleamanci (în l. bulgară: dovleac)
	Crumpiraș (Cartof)
	Șoncea
	Rasa
	Socol (Vultur)
	Șandici
	Rașa
Militar	Turcan
Nedelcov	Șuba
	Agentura (Agenție)
	Palicucia
	Siraț
Nedin	Zelena (Verde)
Neducin	Țața
Nicolaș	Sagiac
Ostoin	Ștrulichița
Obercnejevici	Pekmez
Panici	Panicica
Pavlovici	Cipcar (Dantelar)
Pisarov	Crta
Popovici	Țațina
Rujici	Vermegiaș (Șef de județ)
Sapungin	Bacabelea (Moș cărunt)
	Belocoza
	Buchelia
Savici	Pelia
Sivacichi	Iaraț
Stefanovici	Ciavipa (Badea Vipa)
Stoiacov	Crescutu'
Ștefanovici	Pipița
Todici	Pizdici
	Reca

Toșici	Leder
Trifunov	Purca
Țvetcov	Jecița (Iepuroaica)
	Putlicvica
	Gingiuli
Uncenaschi	Grandov
	Baba Rava
	Țuțai
	Luria
	Crcliamangia
	Zecița
	Gipsi (Țiganul)
Ugleşin	Beber (Piper)
Vlașcici	Tucaț (Curcan)
	Budjuriu (Cenușar)
	Finiaci (Cel fin)
	Giuraci
	Pelea
	Prcici
	Ciaciul (Măgar)
	Prpan (Stai domnule)
	Bichina
	Ciciuli
	Zuraci
Zarici	Zuban (Dințos)
	Toletco (Atâta)
	Paichela
	Caizer (Împărat, Kaiser)
	Siva
Zomboraț	Cureac – Vucina (Lup)
	Beliș
	Pripri

Urmărind geneza unor porecle vehiculate între sârbii din Cenad, am putut observa că modul de formare și atribuire a poreclelor nu se deosebește mult de cel al românilor. Traducând poreclele lor (acele traductibile), le-am putut încadra în cele 10

grupe, la fel ca și cele ale românilor. Singura deosebire este aceea că în grupul poreclelor sârbilor nu am putut depista nici o poreclă pe care s-o încadrăm grupei provenite din defecte corporale. Se pare că sârbii sunt mai îngăduitori cu membrii etniei lor care aveau defecte fizice. În schimb, am găsit porecle născute prin derivare. Astfel apar: Mingiușara, Alvarușă, Putlicica, Strulichița, Panică.

În cele ce urmează, vom grupa porecele după sorgintea lor cu convingerea că, precis, s-au strecurat și erori în gruparea lor. La fel pentru destul de multe porecle nu le-am găsit punctul de pornire, deoarece sunt foarte vechi și s-a uitat acest lucru.

- **după aspectul fizic:** Japan (Japonezul) , Bacabelea (Moș Cărunt), Zuban (Dințosul), Fiunaci (Cel fin);

- **după ocupație sau profesie:** Jivan Covaciu, Crumpiraș (Cartofar), Șpringer (Smântânaru), Ștefan de la Mormiņ, Cipcar (Dantelar), Malter (Mortar - a fost zidar), Birtaș, Fuiacher (Căruțaș), Leder (Tăbăcar - Opincar).

- **prin diminutivare:** Mingiușara (Cersei în graiul local), Alvarușă (Halvarița), Liubușca, Putlicica.

- **după locul de origine:** Beceiat (Cel din Becei);

- **după exprimare:** Bogamu (Dumnezeul lor), Ciavipa (Badea Vita), Prâpan (Stai domnule), Toletco (Atâta) ;

- **personaje istorice:** Dundici (revoluționar rus);

- **după întâmplări:** Seria (a născut 6 copii, în serie), Pârlitu (Au furat un berbec și l-au fript, pârlit), Crclimangea (dovleac - în limba bulgară) Batjuriu (Cenușar);

- **după comportament:** Svilengacia (Izmene de mătase), Nemeș (Arogant), Agentura (Zvonistă), Vermegiaș (Prefect), Gipsi (Țiganul), Caiser (Împăratul), Pripri (avea ieșiri nelalocul lor), Puca (Regiment);

- **asemănare cu un obiect, animal sau plantă:** Carnat (Cârnaț), Coșut (Țapul căprioarei), Medved (Ursul), Păprița (Ardei iute), Cantar (Cântar), Jaja (Urzică), Petlici (Cocoșel), Pilze (Puișor), Socol (Vultur), Zelena (Verde), Jecița (Iepurița), Biber (Piper), Tucaț (Curcan), Cureac, Vucina (Lup), Ciacia (Tata), Dedița (Bunicuța), Șuba (Cojoc), Sageac (Trepied în graiul local), Pekmez (Marmeladă), Ciaciul (Măgar), Șprițer (Șprițar), Belizeț (Iepure Alb).

Poveștile poreclelor la sârbi

Seria Femeia a născut 6 copii unul după altul. Numărul mare de copii aduși pe lume, lucru atipic, în Banat și comună, i-a atras porecla. Nașterea copiilor era urmărită cu strictețe în fiecare familie. Așa se îmbogățeau unele familii căsătorindu-se după avere.

Pârlitu Unul dintre strămoși a furat un berbec și, împreună cu alți prieteni, l-a fript pe jeratic asemenea haiducilor. Local acest mod de preparare este numit „a pârlu”, deoarece nu l-au mai jupuit.

Crclimangea Un membru al familiei a fost invitat în satul vecin (actualmente Dudeștii Vechi) la un prieten bulgar. La masă a fost servit cu tot felul de bunătăți, dar i s-a atras atenția că va fi servit cu „crclimangea”. Neînțelegând ce bunătate va primi la finele mesei, omul s-a abținut să mănânce prea mult. La final a fost servit cu dovleac copt în duba sobei de gătit.

Batjuriu În timpul unei conflagrații, fiind siliți să părăsească casa unde locuiau, strămoșii celor porecliți astfel au ascuns banii în cenușarul sobei. Când s-au reîntors, nu au mai găsit banii. Cineva a fost mai grăbit.

3.2.5. PORECLE ȚIGĂNEȘTI

Gheza, A lu' Goangă, Jiga, Cuba, Ioji, Butuc, a lu' Cuca, Birca, Voița, Duzu, Guță, Băganie, Cacule, Mucula, Jungalo, Drotoș, Nodoș, Lonci, Pompoș, Dudu, Igrîșanu, Bugaru', Dedi, Buli, Oache, Râpaci, Limbă, Râmă.

Numărul mic al poreclelor țigănești se datorează faptului că această etnie refuză să-și declare porecla, considerând-o ca nume de batjocură. Cele câteva obținute de la coetnicii acestora le-am putut primi după ce am promis colaboratorului nostru că nu vom divulga numele lui niciodată.

Doar unora am putut să le aflăm numele de familie și pentru că nu avem lista completă am renunțat la ele.

Poveștile poreclelor la țigani

Gheza este numele de botez, dar aici ține și rolul de poreclă.

A lu' Goangă și **a lu' Cuca** provin din porecelele părinților lor.

Igrășanu și **Bugaru** au fost atribuite acestora după locul de proveniență a lor. **Buli**, **Oache**, **Râpaci** sunt un pic deosebite și nu le putem stabili sorgintea.

Limbă și **Râmă** au un autentic iz de batjocură.

În general, țiganii din Cenad se porecesc repede, dar păstrează secretul între ei.

4. ZOONIMIE

4.1. DE CE ACESTE CAPITOLE?

Cartea se intitulează GRAIUL CENĂZENILOR. Cititorul se va întreba ce caută în structura ei capitolele Antroponimie, Zoonimie și Toponimie.

Atribuirea de nume animalelor sau locurilor din mediul în care trăiește o comunitate este specifică fiecăreia în parte. Într-un anumit fel, într-o comună se vor numi câinii, vacile sau caii, mult deosebit de celelalte localități din jur. La fel și locurile din extravilanul comunei sau cartiere, străzi sau puncte fixe. De aceea am considerat că alături de cuvintele ce formează vocabularul specific comunei noastre (cuvinte ale românilor, germanilor, sârbilor sau maghiarilor) trebuie introduse numele de familii băștinașe, deoarece de multe ori poți ști din ce comună este un individ după numele pe care-l poartă. De exemplu purtătorii numelui de Regep sau Rejep Grozav ori Radu îi bănuim că provin sau aparțin comunei noastre. În caz că îl întâlnim în alte localități putem fi siguri că unul din strămoși este din Cenad. La fel Sarkany, Uncenaschi sau Richter.

La fel, porecele folosite de locuitorii unei comune sunt specifice doar acelei localități.

ZOONIMIA este partea aparținătoare vocabularului care studiază numele de animale, modul și răspândirea într-un teritoriu a acestora. Este drept că unele nume de animale se pot găsi și în alte localități, deoarece există nume de animale specifice unei naționalități, astfel că ele se repetă peste tot.

Zoonimia însumează în perimetrul ei toate numele de animale dintr-o zonă (nume de bovine, cabaline, câini, pisici, păsări etc). Noi ne-am limitat doar la trei grupe: nume de taurine, cabaline și câini.

Pentru a stabili numele cabalinelor și ale bovinelor am recenzat un număr de cca. 150 de gospodării din comună despre care aveam cunoștință că sunt deținute de crescători de astfel de animale.

Pentru numele de câini am folosit un recensământ al lor făcut de către Dispensarul veterinar din comună, mai precis de dna Ambruș Lucia, medicul veterinar din comună.

4.2. NUME DE VACI

Parcurgând lista numelor de vaci putem lesne observa că fantezia cenăzenilor în acest domeniu este foarte largă. Încă de la începutul ei apar nume deosebite: Albina, Ana, Anca, Andreea, Argentina, Bubulina, Căprioara etc.

Apoi putem observa că fiecare etnie își numește animalul în limba ei. Românii atribuie mai frecvent numele: Joiana (8 cazuri), Florica (7 cazuri), Mica (5 cazuri), Milca (5 cazuri) etc. Maghiarii: Roza, Rozsi, Rozica (4 cazuri), Piros (4 cazuri), Gyöngy, Sarika Zsuzsa (câte un caz) etc. În gospodăriile sârbilor am întâlnit nume ca: Barenka, Lepa, Michița, Natița.

Majoritatea numelor de vaci poartă nume de femei chiar deosebite în unele cazuri: Borcea, Bubulina (nume din filmul „Zorba grecul”), Căprioara, Glorica. În cazul numelui de Căprioara a fost atribuit datorită coarnelor deosebite purtate de animal. La fel Panchista a fost numită astfel, deoarece avea păr pe frunte. Redăm mai jos toate numele întâlnite:¹ Albina, Ana, Anca, Andreea, Argentina, Barenca, Borcea, Bruna, Bubulina, Căprioara, Ciuta, Csifra, Dana, Doina, Doli, Domnica, Dorina (2), Duța, Elena, Floria (7), Florina, Gyengy, Georgina, Gina, Glorica, Joiana (8), Kati, Leana (2), Lenuța (2), Lepa, Lepke, Lili, Linda, Luiza, Luli, Luminița, Manți, Manuela, Mărie (5), Marica, Mărioare (2), Marta, Mica (5), Michița, Milca (5), Mimi, Mina, Moni, Natița, Nuți, Panchista, Petruța, Piroș (4), Rupa, Roșia, Roza, Rozika, Rozsi (4), Sandali, Sandi, Șarika, Șeri, Sindi, Steluța (4), Sura, Violeta, Zsuzsa.

¹ Cifra din dreptul numelor arată câte poartă acest nume

4.3. NUME DE TĂURAȘI/ JUNINCI

Numărul de animale găsit în timpul cercetării noastre este foarte redus față de perioade anterioare. Se observă pe timp ce trece abandonarea profesiei de crescător de animale în gospodăriile personale în favoare unor ferme specializate, cu mult mai multe exemplare.

Remarca este valabilă și pentru vaci sau cai. Caii au fost înlocuiți treptat cu tractoare sau tractorașe.

Din cele treisprezece exemplare pe care le-am întâlnit în calea noastră, 3 tăurași purtau numele de Boți, termen de proveniență maghiară, unde are semnificația de vițel.

Iată numele găsite în comună:

Boți (3), Martin, Mărgeluș, Mugurel, Pupu, Suru, Tarzan, Tifla, Tili, Țura, Vasilică.

4.4. NUME DE CABALINE

Din ce în ce mai rari, caii au suferit o reducere drastică în peisajul comunei. Nu au fost abandonați complet, fiind folosiți la transportul nutrețului pentru vaci sau pentru alte transporturi doar în comună. Căruțele cu cai au fost eliminate de pe drumul național pentru a desconggestiona șoseaua asfaltată ce trece prin localitate. Au fost dirijate pe străzi colaterale și tractoarele. Am intrat în Europa și peste câțiva ani aceste animale vor fi o curiozitate păstrată doar în grădinile zoologice sau în anumite rezervații.

Din cele 81 de exemplare recenzate de noi (poate sunt mai multe în comună!), cel mai frecvent nume este de Stela, nume devenit aproape tradițional pentru femele (8 exemplare). În ordine descrescândă urmează Doina (5 exemplare), Csila (4 exemplare), Dorina (3 exemplare), urmate de Florica, Lenuța (cu câte 2 exemplare). Restul numelor sunt unicate. Redăm câteva ce ni se par deosebite: Aurica, Dana, Diana, Fecske, Fani, Fetița, Irma, Iuți, Linda, Olga, Zvezdanka etc.

La masculi, pe primul loc se situează Puiu (5 exemplare), Doru, Florin, Lați, Șoimu, Vandan, Venus, cu câte 2 exemplare.

Restul numelor sunt prezente doar pentru un singur exemplar. Ni s-au părut deosebite pentru masculi următoarele: Bandi, Bator, Bujor, Duda, Fritz, Hanzi, Mircea, Mișu, Nuniu, Pătul, Romică, Rudi, Vihar, Vitez, Vultur.

În peregrinările noastre prin comună am întâlnit un singur măgar femelă numită Tanța.

Redăm mai jos lista cu numele cabalinelor:

Aurica, Bandi, Bator, Búcske, Bujor, Csila (4), Diana (6), Dorina(3), Doru (2), Duda, Fani, Fecske, Fetița, Florica (2), Florin (2), Fritz, Hanzi, Irma, Iuți, Lați (2), Lenuța (2), Linda, Mărie, Mărioara, Marta, Melinda, Mircea, Mișu, Nelu, Nuniu, Olga, Pătul, Piroș, Plesi, Pleszi, Puiu (5), Rezi, Romică, Rudi, Șoimu (2), Stela (8), Tundi, Țura, Vandan (2), Venus (2), Vihar, Viorel, Vitez, Vultur, Zvezdanka.

4.5. NUME DE CÂINI

În ceea ce privește numele date câinilor, cenăzenii au anumite apelative pe care le-am numi „tradiționale” datorită frecvenței mari. Astfel cel mai frecvent în sat este Rex/Rexi pentru masculii găsiți în 52 de gospodării, iar pentru femele Linda prezente în 31 de locuințe. La fel de frecvent apar numele Bundaș (39) și Ursu (23 cazuri). Frecvente în trecut, își pierd, cu timpul, uzanța, fiind înlocuite cu nume luate din filme sau de aiurea.

Azor/Azorică este prezent în 8 gospodării. La același nivel de folosire apar și Pufi, Bobi, Burcuș, Cuțu și Ledi.

Este interesant numele de Fetița (6 cazuri) dat femelelor care, ca și în cazul lui Cuțu, pentru masculi, denotă lipsa de inspirație a stăpânilor lor.

În aceeași proporție i se alătură și numele de Rita. Este clar că a rămas ca o relicvă luată din filmul indian „Vagabondul”, cândva în vogă. (Mai mult, în epocă au fost botezate și o serie de fete născute în comună în anii aceia.)

Cepi, Laika, Manți, Pamela, Pița/Pițu se situează ca frecvență (5 cazuri) în urma celor de mai sus. De remarcat numele de Laika,

împrumutat de la cățeaua care a zburat prin cosmos acum câțiva ani în urmă, iar Pamela își are sorgintea în numele personajului cu același nume dintr-un serial mult gustat de spectatori.

Bucși, Csabi, Dixi și Lina (4 cazuri) sunt mai rare față de cele anterioare și sunt împrumutate fie de la nume de femei (Lina) sau bărbați maghiari în cazul lui Csabi.

Următoarele 11 nume: Beke, Bela, Bindi, Blek/Bleki, Bundaș/Bundi, Dana, Fox, Mața, Taki, Tündi,¹ provin de la numele de botez al unor femei (Bela, Dana, Mața, Tündi) sau nume de familie (Beke).

Cu două cazuri de apariție sunt numele: Bandi, Baro, Birdi, Boghi, Dodir, Felix, Fițco, Geki, Kuki, Lesi, Lili, Lisi, Luli, Mala, Mandi, Miți, Muki, Mus/Musi, Pinți, Rada, Sendi, Sindi, Spik, Taki, Tuți și Tuțu. Ele dovedesc renunțarea la numele tradiționale prin folosirea altor nume mai noi pentru cei care-i păzesc și le sunt credincioși.

Restul de nume până la 500 (numărul de câini recenzați ca existenți în comună la ora aceasta) apar doar o singură dată.

Este interesant că există în comună un număr foarte redus de câini vagabonzi / comunitari care trăiesc din mila unor cetățeni mai buni la suflet. Ei s-au „aciuiat” pe lângă gospodăriile mai sus amintite, dar nu dorm în ograda celor care le mai aruncă o bucată de pâine. Vin doar din când în când să-și primească „tainul” zilnic. Rațiunea care i-a îndemnat pe localnici de a da mâncare câinilor vagabonzi din comună este aceea că doresc să-i știe sătului pentru a nu „da iama” prin hoarele care trăiesc ziua prin grădini sau pe stradă.

Există un obicei întâlnit cu mulți ani în urmă de a atribui numele personalităților din comună sau ale unor politicieni la ora aceea unor cai sau altor animale; astfel, după război exista un cetățean care și-a botezat caii cu numele de Hitler și Stalin. Astăzi, în lipsă de cai, câțiva cenăzeni au dat numele unor personaje politice naționale (Băsescu sau Udrea) sau internaționale (Pompidou, Clinton).

Din dragoste față de aceștia sau în batjocură? Nu putem ști.

¹ Pentru numele luate din limba maghiară (folosite, normal, mai mult de unguri) am apelat la alfabetul maghiar.

Ada, Alma, Ami, Axe, Azor (8)¹, Babi, Bălan, Bamți, Bandi (2), Banțu, Barchiș, Bardoș, Baro (2), Băsescu, Bebi, Beke (3), Bela/Belița (4), Berta, Berți, Beti, Bibiță, Bido, Bikiș, Biluț, Bindi (3), Biola, Birchiș, Birdi (2), Bixir, Blek/Bleki (3), Bobi (7), Bighi (2), Boleş, Boni, Borkaş (2), Bordi, Breki, Buchiș, Bucși (5), Buf, Bundaș (39), Buni, Buntș, Burcuș (6), Bursuc, Buțcu, Butiș, Carmen, Cățel, Cepi (5), Ciki, Ciobi (4), Clointon, Coca, Cont, Cosi, Cucu, Cuki, Culi, Cuțu (7), Dana (4), Deian, Desi, Diana, Dina, Dinu, Dixi (4), Dodir (2), Doli, Dondiș, Doru, Dudaș, Emike, Evi, Fefa, Felix (2), Fenc, Ferdi, Fetița (6), Fibuș, Fileș, Filna, Fițko (2), Florica, Fox/Foxi (3), Ferdi, Frunză, Furoș, Geki (2), Gombi, Gubi, Gus, Hășdău, Ianoș, Ianți, Kimi, Kuki (2), Lăbuș, Lae, Laika (5), Laki, Lăpuș, Ledi (8), Lende, Lenți, Lenuța, Leo, Lesi (2), Lesli, Leti, Lia, Lili (2), Lina (4), Linda (31), Lințai, Lisi (2), Lord, Ludaș, Luduș, Luizi, Luli (2), Luna, Lundaș, Lușca, Luți, Luțo, Mala (2), Mandi (2), Maqnti (5), Marko, Mața (3), Mela (3), Melinda, Meri, Mia, Mica, Micu, Miki, Mildi, Mili, Mimi, Mina, Mini, Mino, Mira, Miruna, Misi, Mișu, Mita, Miți (3), Moji, Moți, Muki (2), Muș/Muși (2), Nana, Nața, Negruța, Nela, Nelu, Nicu, Nixi, Noxa, Nuța, Olki, Paizoș, Pamela (5), Pardeș, Patrocle, Pera, Petruș, Piki, Pinki, Pinți (2), Pișel, Piți/Pițu (5), Pixi, Poli, Pomi, Pompidou, Ponie, Puf/Pufi (8), Pusi, Rada (2), Ramona, Rebeca, Rexi (52), Rij, Riki, Rita (6), Rixi, Robi, Roki, Roni, Rudi, Rufi, Sali, Scot, Scubi, Scumpi, Sendi (2), Seghi, Sili, Sindi (2), Sisi, Spai, Spik (2), Stefi, Stixi, Sura/Suru, Tachi (2), Tekila, Timi (2), Toxi (3), Tuli, Tundi (3), Tuți (4), Udrea, Uroș, Ursu (23), Uzi, Vifor, Voica, Zambila, Zoki, Zuko.

¹ Cifra din paranteză indică numărul de animale cu același nume

5. TOPONIMIE

5.1. DESPRE TOPONIMIE

Alături de cuvintele care se abat de la exprimarea literară, cuvinte din graiul unei comunități, numele atribuite localității și în cadrul ei numele de locuri din extravilanul localității sau din intravilanul ei (ulițe, cartiere) se circumscriu limbajului diurn folosit de vorbitorii de pe acele meleaguri. Această parte este cunoscută sub denumirea de toponimie.

Am plasat la începutul acestei părți a cărții istoria numelui localității. Datele pe care le-am avut la îndemână nu au fost prea bogate. De aceea am urmărit, în contextul istoric, să creionăm evoluția numelui de la Urbis Morisena la actuala denumire fără a-i putea localiza morfologia sa în timp istoric precis. Încercarea noastră sperăm să satisfacă dorința cititorului.

Am trecut apoi la denumirile cartierelor, străzilor sau ale anumitor locuri folosite ca repere geografice de locuitorii comunei. În final am ieșit din perimetrul construit al comunei și am redat numele unor tarlale sau zone din extravilanul ei. Și aici am căutat să nu pierdem din vedere numele unor locuri folosite ca puncte de reper de locuitorii mai vechi din Cenad (ex. „la Stanoia”, la „Șpițul lui Blagoie”, la șpițul lui Pâț” etc). Pentru orientarea cititorului am atașat la finalul cărții trei hărți.

Sperăm ca strădania noastră să fie bine primită de locuitorii actuali ai comunei cât și de cenăzenii plecați din ea prin alte locuri, provocându-le amintiri plăcute.

5.2. ISTORIA NUMELUI COMUNEI

Dăinuind mai bine de două milenii, așezarea a trecut prin istorie asemeni întregului nostru popor.

În timpul ocupării Daciei de către romani, cu certitudine în perimetrul actual al comunei se afla un castru roman al Legiunii a XIII-a Gemina. Dovadă concretă sunt cărămizile găsite cu ocazia

diferitelor săpături arheologice efectuate de-a lungul timpului și până aproape în prezent. Nu este exclus ca încă să se mai găsească astfel de cărămizi.

Romanii denumesc castrul cu numele MORISENUM atribuindu-i și rangul de oraș. Este cunoscut mai ales sub numele de URBS MORISENA.

Din exces de patriotism, unii cercetători traduc numele cu sintagma Cetatea Mureșană. Indubitabil că acest nume vine de la râul Mureș (Moris în limba latină), râu care scaldă la nord pământurile comunei actuale. Oricum, în timpul stăpânirii romane, castrul purta numele de Urbis Morisena.

Acest nume dăinuie până după înfrângerea lui Ahtum de către fostul său subordonat (după unii și rudenie) Ceanadinus (1028) la Câmpul Negru (lângă actuala localitate Tomnatic).

Dorind să răsplătească „trădarea”(?) vasalului său, Ștefan I schimbă numele așezării atribuindu-i numele învingătorului. Iată ce relatează Legenda Sfântului Gerard: „și spuse craiul [Ștefan I]: Din acea zi înainte cetatea să nu se mai cheme a Mureșului, ci cetatea lui Chanadin” (Legenda, p.47). Fiind vorba de o „legendă” nu avem siguranța celor relatate în ea.

Timp de câteva secole, cele două nume coexistă fiind folosite în paralel.

Începând cu secolul al XII-lea, numele comunei este ortografiat după bunul plac sau după regulile gramaticale ale fiecărui timp: Chenad (1199), Sunad sau Sunnad (prin 1200), Chvnad (1217), Chenadium (1219), Chenadu (1220), Chenad (1341), Chanadium (1219), Chanad (1341), Cenadium (1371), Czanadium (1410), Chanadum (1434), Canad (1459), Cinadinum (1550), Cianadinum (1550), Chianadinum (1550), Chianad, Cyanad, Chanadinum, Tschanadt (1551), Chanadynum (1562), Cianadum (1595), Tschonad (1599), Csenad (1621), Cenad (1650), apoi: Suanad, Canadiu, Chamad, Choad, Chomad, Cianad, Cinade, Csanadam, Csomad, Cunad, Schanad, Scenad, Tanadium, Tsanad, Zanad, și Csanad.

Frații Naco, ajunși stăpâni ai zonei și implicit ai Cenadului, divizează comuna în două atribuindu-i numele de Cenadul Sârbesc și Cenadul German. Cele două comune sunt ridicate la rangul de orașe de câmpie, ca în același an să fie contopite, pentru scurtă vreme, într-o

singură comună. Până în anul 1919, cele două comune au purtat numele primit anterior, dar tradus în limba maghiară: Cenadul Sârbesc fiind numit Nagycsenad (Cenadul Mare), iar Cenadul German - Öcsanad (Cenadul Vechi) și astfel au funcționat ca două comune cu administrație proprie până după cel de al doilea Război Mondial. Unirea comunei sub o singură administrație se realizează abia atunci, numele actual de CENAD fiind cunoscut în întreaga țară. La fel, localitatea aparținea pe rând fie județului Torontal, fie județului Timiș. Într-o vreme aparținea regiunii Arad. Azi aparține județului Timiș.

Schimbarea numelui comunei, după bunul plac al stăpânilor, ne împinge cu gândul că există o mare similitudine între istoria localității și istoria întregii țări.

5.3. NUME DE SOLE

A vorbi despre toate numele de sole apare azi o încercare sortită eșecului.

Multe dintre sole și-au pierdut povestea numelor lor, iar reconstrucția unui nume pare o operație riscantă, deoarece acestea au fost „botezate” cu mult timp în urmă. Nume ca Begova, Belobârc, Buduală etc. apar astăzi pentru contemporani ca inexplicabile. Noi le-am moștenit o dată cu pământul de la străbunii noștri și le folosim cu încredere. Unele sole au fost botezate în timpuri mai apropiate de noi, astfel că geneza numelui lor actualmente nu mai prezintă un secret.

Astfel, solele cunoscute sub denumirea de: Curuț, Seciu, Tarnac poartă numele vechilor odăi care au fost locuite de maghiari. De aici și numele de origine maghiară.

O altă categorie este a sozelor care au fost denumite după numele stăpânilor lor. În această categorie intră: Giurgiu, Groapa lu' Jian, Gruntu' lu' Wolf, Livezile nemțești, Pământul popilor, Râtu lu' George, Schmelzer.

Fântâna sărată a fost numită după gustul apei unei fântâni din acea solă.

I.C.A.R. sau Institutul de Cercetări Agricole din România este sola care a fost donată de ducesa Mileva de San Marco Academiei Române, după Primul Război Mondial.

Tot legat de numele contesei este și numele solei cunoscută sub denumirea Măgăzână. Aici erau magaziile de cereale proprietatea ei.

Solele Pădure și Vir au fost denumite astfel datorită faptului că se află în apropierea acestor obiective.

Restul solelor au fost numite în limba proprietarilor majoritari.

HARTĂ SOLE

LEGENDĂ:

1. La pălărie; 2. Orlova; 3. Nastasia; 4. Băgdat; 5. Porgani; 6. Schmelzer; 7. Patru coturi; 8. Livezile nemțești; 9. Itatău; 10. Tarnac
11. Seciu; 12. Hadă; 13. Mamota; 14. Tîrgard; 15. Gară; 16. Clegard;
17. Herșfeld; 18. Wolf; 19. Sanștic; 20. Izlaz; 21. Gemernic; 22.
Belobârt; 23. Fântâna sărată; 24. Bilan; 25. Orezărie; 26. Irigație; 27.
Căsapi; 28. Pălicu; 29. Buduoli.

5.4. NUME DE CARTIERE

Întinzându-se pe 465 ha, Cenadul se poate numi o comună mare în sensul propriu al cuvântului. Are străzi largi și paralele între ele.

Forma intravilanului este aproximativ pătrată.

Datorită dimensiunii sale mari, locuitorii au simțit nevoia de a-l diviza în părți mai mici, pe care le-am putea numi cartiere. Limitele dintre ele sunt destul de incerte. Unele sunt mai mari, altele mai mici, după cum le-a căzut bine celor care le-au botezat.

Primul cartier ar putea fi cel cunoscut sub denumirea de **CONCI**¹. El se găsește la nordul comunei și este format dintr-o străduță ce se abate din Ulița Grănicerilor și care se îndreaptă spre digul de protecție al comunei. În total sunt câteva case.

Un alt cartier, de data aceasta mai mare, este **CIUCOVĂȚ**. Acesta se situează în apropierea primului cartier.

Este locuit în majoritate de cetățeni aparținând etniei sârbe. De aici i se trage și numele.

MĂHALĂ, cel de al treilea cartier, este situat în jurul gării C.F.R.. Prin analogie cu cartierul timișorean a fost numit așa. Este locuit de români, sârbi și unguri.

Un cartier mult mai mare, **HIBLU**, este în partea de est a comunei, cândva locuit de șvabi, actualmente polinațional.

LA ȚIGANII NEMȚEȘTI se situează în continuarea cartierului Hiblu, lângă care se află. Este locuit de țigani care, cândva, urmau școala germană din comună și știa să vorbească germana. Spre deosebire de țiganii românești, aceștia și-au construit casele de-a valma, fiind lipsite de curtea aferentă.

Peste câmp, pe drumul de pământ, se ajunge la **ȚIGANII ROMÂNEȘTI**. Aceștia se situează în partea de sud-vest a comunei, fiind grupați sub un singur număr: 1025. Țiganii din acest cartier au cumpărat case în Satul Nou și în comună, deoarece au lucrat în sectorul zootehnic al C.A.P.-ului, iar azi la cele două mari unități din Sânnicolaul Mare (Zoppas și Delphi).

¹ Localizarea poate fi urmărită pe harta comunei „CARTIERE”.

SATU NOU este situat în extremitatea vestică a comunei, și a apărut după primul război mondial. La început a fost locuit doar de unguri aduși în sat din pusele din vestul comunei. Actualmente este primul pas făcut de noii veniți în comună, deoarece casele sunt mai ieftine. Ungurii nu mai locuiesc în el. Și-au cumpărat case în comună.

FĂBRIC, un cartier format din mai puține case, locuit de români, este situat în partea de nord-vest a comunei. Are străzi scurte și înguste. Denumirea îi vine tot de la cartierul timișorean cunoscut sub acest nume.

Cenadul este o comună tipic de câmpie, întins datorită amplasării sale geografice, deoarece a fost loc pentru case, grădini și străzi.

Cenăzenii au o vorbă: Până ocolești Cenadul, mânci o pită.

HARTĂ CARTIERE

LEGENDĂ: 1. Coci, 2. Ciucovăț, 3. Măhală, 4. Hiblu, 5. Țigani nemțești, 6. Țigani românești, 7. Satu Nou, 8. Fabric.

5.5. NUME DE STRĂZI

Având o formă aproape patrată, Cenadul dispune de străzi sau ulițe, cum li se spune în comună, perfect paralele.

Cetățenilor nu le-a venit prea greu să dea nume străzilor.

Astfel:

Ulița Pârva Numeru¹ se găsește în partea de nord-vest a comunei. Se întinde din Ulița grănicerilor până la Satul Nou. Când localitatea era divizată în două comune cu primării separate, numerotarea începea din această stradă. Acolo era numărul 1. Așezarea acum are o singură primărie, dar, datorită acestui fapt, ulița și-a păstrat numele.

Ulița Iu' Iezda se găsește în proximă apropiere, paralelă cu prima și se întinde de la Ulița grănicerilor tot până în Satul Nou. Este cunoscută și sub numele de Други сокак. Numele prim l-a primit de la un birtaş Iezda, care avea un birt pe această uliță.

Ulița Grozăvonilor este paralelă cu primele două și se întinde de la Ulița Grănicerilor până la intrarea în Satul Nou. Numele i se datorează unor familii ce purtau numele de Grozav și care erau grupate intens pe această stradă.

Ulița dă piatră este actualmente șoseaua asfaltată ce vine de la Sânnicolaul Mare, traversează comuna făcând o cotitură într-un unghi de aproximativ 90 grade în fața Bisericii Catolice ca să se îndrepte spre frontiera româno-maghiară, unde este vamă. Ea este un segment din DN 6.

Ulița lungă pornește din fața actualului Cămin Cultural și se întinde până la Cimitirul Ortodox. Este cea mai lungă uliță din comună. De aici i se trage numele. Pe ea se găsește și terenul de sport.

Ulița Iu' Gabor se întinde de la Restaurantul Mare până aproape de Țigani românești. Poartă acest nume deoarece pe ea erau concentrate câteva familii cu numele de Gabor.

¹ Pentru orientare atașăm o schiță a comunei cu străzile numerotate. Numărul și denumirea, cititorul le va găsi în legenda acesteia.

Ulița Grănicerilor pornește din centrul comunei din fața Bisericii Ortodoxe române și se termină la digul de apărare contra inundațiilor. Pe ea se află Dispensarul medical uman.

Ulița școlii începe de la Școala generală cu clasele I-VIII și se termină în rambleul unei căi ferate dezafectate.

Ulița gării se întinde de la D.N. 6, din fața restaurantului până la Stația C.F.R..

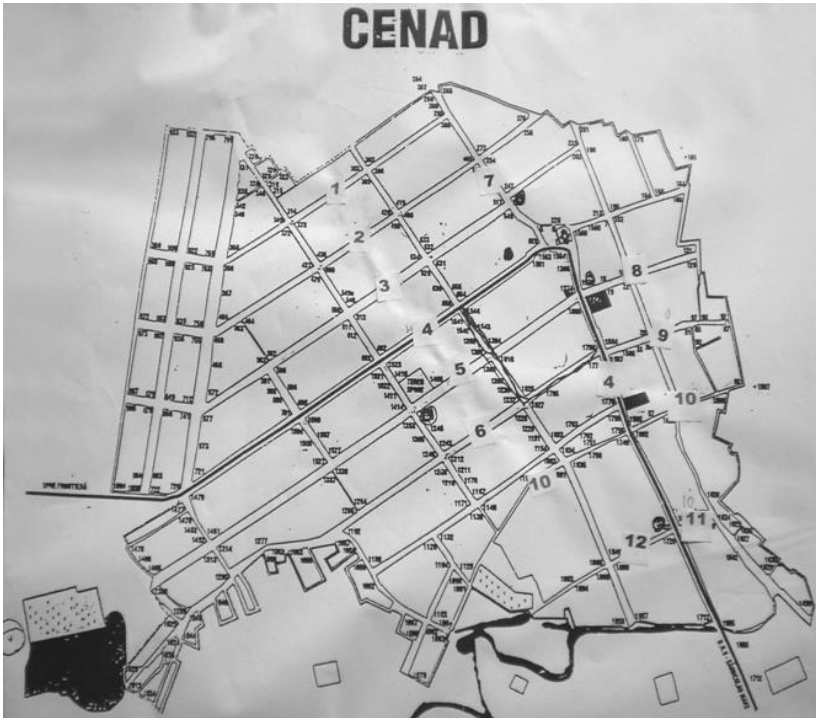
Ulița mică se întinde din șoseaua națională până la calea ferată.

Ulița lu' Burger pornește de la D.N. 6 din fața magazinului „Ava Selac”, ca la câțiva zeci de metri să se bifurce; o parte spre Sânnicolaul Mare, iar alta în sens opus până la strada gării.

Ulița către cimitirul catolic începe din D.N. 6 și se termină la intrarea pe aleea cimitirului.

Bigheiuri sunt trecători printre grădini atât cât pot trece doi oameni. Au fost făcute pentru a scurta drumul dintr-o uliță pe cealaltă.

a

HARTĂ STRĂZI

LEGENDA: 1. Pârva numeru, 2. Ulița lu' Iezda (Други сокак), 3. Ulița grozăvonilor, 4. Ulița dă piatră (Șoseaua asfaltată), 5. Ulița lungă, 6. Ulița lu' Gabor, 7. Ulița grănicerilor, 8. Ulița școlii, 9. Ulița gării, 10. Ulița mică, 11. Ulița lu' Burger, 12. Ulița cătră morminți nemțești, 13. Bigheiu.

C S

1. Introducere / 5
2. Cuvinte călătoare / 8
 2. 1. Despre graiul românilor / 12
 2. 2. Cuvinte din graiul românilor / 13
 2. 3. Expresii tipice în graiul românilor / 22
 2. 4. Despre graiul șvabilor / 25
 2. 5. Cuvinte din graiul șvabilor / 27
 2. 6. Despre graiul maghiarilor / 58
 - 2.7. Cuvinte din graiul maghiarilor / 59
 - 2.8. Despre graiul sârbilor / 62
 - 2.9. Cuvinte din graiul sârbilor / 62
3. Antroponimie / 70
 - 3.1. Nume de familie / 70
 - 3.1.1. Nume de familie românești / 70
 - 3.1.2. Nume de familie șvăbești / 70
 - 3.1.3. Nume de familie maghiare / 72
 - 3.1.4. Nume de familie sârbești / 72
 - 3.1.5. Nume de familie țigănești / 73
 - 3.2. Porecla între nume de batjocură și necesitate / 73
 - 3.2.1. Porecle românești / 74
 - 3.2.2. Porecle șvăbești / 77
 - 3.2.3. Porecle maghiare / 85
 - 3.2.4. Porecle sârbești / 87
 - 3.2.5. Porecle țigănești / 92
4. Zoonimie / 94
 - 4.1. De ce aceste capitole? / 94
 - 4.2. Nume de vaci / 95
 - 4.3. Nume de tăurași/juninci / 96
 - 4.4. Nume de cabaline / 96

4.5. Nume de câini / 97

5. Toponimie / 100

5.1. Despre toponimie / 100

5.2. Istoria numelui comunei / 100

5.3. Nume de sole / 102

5.4. Nume de cartiere / 105

5.5. Nume de străzi / 107

edmar@upcnet.ro